

WOMEN

Bewoners van het Schoorsteenvegershofje aan de Goudseweg ca. 1922.

Kees

Rotterdam had toen een centrum en dat kon je kenmerken door Hoogstraat, Goudsesingel met aan het eind het Oostplein, waar de marinierskazerne was. Aan de andere kant had je de Coolsingel en de Binnenweg. Daar had je volksbuurten, aan die Goudsesingel daar had je volksbuurten met hele smalle steegjes, Breestraat, Lange Lijnstraat, Vogelenzang, Nieuwe Markt, Prinsenstraat, Lange Baanstraat, daar woonden de armen van Rotterdam. Dat waren steegjes waar de ene buur naar de andere buur kon overreiken naar de andere kant van de steeg, je kon elkaar een handje geven bij wijze van spreken, zo nauw waren die steegjes. Daar werd de was gedroogd aan de buitenkant van de steeg. Daar werd de buurvrouw om zout gevraagd als er geen zout meer in huis was of een beetje suiker. Er was een sociaal leven in zo'n buurt. Dan werd er op zomeravonden, omdat de huizen zo klein waren, de tafel buiten gezet en dan werd er gediskussieerd en dan werd er ook gekaart en er werden gesprekken gevoerd. Er werden bonen afgehaald voor de groentebedrijven. Er werden peulvruchten en uien schoongemaakt en erwten gelezen voor de grote veembedrijven. Dan werden er grote balen erwten naar die huizen toe gebracht. Dan zaten die vrouwen daar erwten te lezen, de slechte erwten er uit halen. Daar kregen ze heel erg weinig geld voor. Uitjes innaken voor de inmaakfabrieken. Dan liepen de tranen over die vrouwen d'r gezicht, niet van het verdriet maar vanwege die uien.

WONEN IN ROTTERDAM

Rotterdam is oorspronkelijk een vissersdorp. Dat is tot ver in de vorige eeuw zo gebleven. Er werd wel gehandeld met Engeland en Duitsland, maar die handel blijft beperkt vanwege de slechte verbindingen.

Omstreeks het midden van de vorige eeuw telt Rotterdam zo'n 90.000 inwoners. De ene helft woont in de binnenstad, de andere helft in wat de polderstad wordt genoemd. De stad Rotterdam was toendertijd beperkt tot wat men de oude stadsdriehoek noemt. Deze stadsdriehoek wordt gevormd door de Coolsingel, de Goudsesingel en de Maas. De rijken hadden hun "optrekjes" aan de Prins Hendrikkade, de Wijnhaven, de Westerstraat, de Maasstraat en de Parklaan. Hun "buitenhuisjes" staan langs de Schie, in Kralingen en op Katendrecht. Dat was toen nog allemaal platteland. De armen huizen in de krotten-

wijken, in het Zandstraatkwartier, bij de Schiedamsedijk en de Goudsesingel. Ze leven in benauwde hofjes en steegjes waar geen licht of lucht doordrong en waar riole-ring, straatverlichting of bestrating volledig ontbrak. Buiten de stadswallen zijn ook al woonwijken neergekwakt. Een ambtelijk rapport van 1855 maakt althans melding van een "verward, als bij toeval neergeworpen huizental, met nauwe stegen, spelonken voor allerlei misdrijven, poelen vol ongezondheid".

Vanaf 1860 begint het allemaal te veranderen. Er worden plannen gesmeed om Rotterdam om te bouwen tot een haven- en industriestad. Het kapitaal werpt zich op de stad. L. Pincoffs, een zakenman, zou haar beste pleitbezorger worden. In 1863 stelt hij een plan op voor stadsuitbreiding op Feyenoord. In 1872 is hij oprichter van de Rotterdamse Handels Vereniging (RHV). Die RHV gaat op Feyenoord ook havens graven. Dat worden de Binnenhaven en de Entrepôthaven. Daarna is het afgelopen met Pincoffs, hij gaat failliet. De havenaanleg zou overgenomen worden door de gemeente. In diezelfde tijd wordt er begonnen met het graven van de Nieuwe Waterweg. Omstreeks 1885 is deze ook werkelijk bruikbaar voor grote stoomschepen. Er komt een spoorwegverbinding met België en Frankrijk. Station Delftsepoort en de Maasbruggen worden gebouwd. Allerlei sloten, grachten en singels in de binnenstad worden gedempt, de Botersloot, de Gedempte Binnenrotte en de Coolsingel zijn daar voorbeelden van. Rond 1900 worden de Rijn- en Maashaven gegraven. Voor de Rijnhaven moeten 800 huizen van het dorp Katendrecht wijken. Voor het bedrijfsleven wordt Rotterdam opeens interessant. 1890 verplaatst Van den Bergh zijn margarinefabriek naar Rotterdam. In 1902 wordt de Rotterdamse Droogdok Maatschappij opgericht. Maar 'er waren nog veel meer bedrijven zoals: Piet Smit, Wilton, Van der Lugt, Burgerhout, Swarttouden Thomsen. De oude bourgeoisie wordt aangevuld met vers bloed. De nieuwe fabrieken, werven en vemen worden bevolkt door nieuwe arbeidskrachten gerekruteerd op het platteland van Zuid-Holland, Zeeland en Noord-Brabant. Van 1878 tot 1895 heerst er een landbouwcrisis. Veel landarbeiders worden werkeloos en trekken naar de stad om daar werk te zoeken. Deze ongeschoolde krachten komen vaak in de haven terecht, maar er was werk voor nog veel meer mensen. In de bruggenbouw, in de metaal en als metselaar en timmerman in de woningbouw. Want al deze nieuwe arbeidskrachten moesten ook nog eens een keertje ondergebracht worden. De oude binnenstad kon lang niet alle nieuwkomers opnemen. Buiten de oude stadsdriehoek werden compleet nieuwe woonwijken uit de grond gestampt. Het bouwen van huizen was volledig in particuliere handen. De grond buiten het centrum was goedkoop. De huizen werden opgetrokken uit het slechtste materiaal. Soms werd zelfs het sloophout uit de oude huizen gebruikt. Dat alles levert natuurlijk flink veel geld op. Eind vorige eeuw verzezen zo woonwijken als Crooswijk, het Oude Noorden en Kralingen op de Rechter Maasoever. Op zuid verrijst een hele proletenstad van grauwe woonwijken doorsneden door spoor- en tramwegen. De wijken Feyenoord, Katendrecht, Bloemhof en Charlois vormen een keten van armoe-buurtten. Om de grond bouwrijp te maken wordt vaak de bagger uit de havens gebruikt. De huizen die rond 1900 gebouwd worden zijn piepklein. Ze hebben vaak maar één woonkamer, met in die woonkamer twee bedsteden en een kastkeuken. Op de gang is een w.c. die door meerdere gezinnen gebruikt wordt. Dit zijn de zogenaamde "alkoofwoningen". Ze worden rug aan rug gebouwd. Zo'n 40% van de rotterdammers woont in een huis met maar één of twee kamers en dan vaak met grote gezinnen. De mensen slapen in bedsteden zonder ramen of ventilatie. De huizen zijn bedompt, de w.c.'s stinken en het ongedierte tiert welig. Pas in 1937 wordt de alkoof definitief verboden. In 1902 komt de woningwet tot stand. Maar Rotterdam zou daar na de Eerste Wereldoorlog pas wat van merken. Die woningwet regelt o.a. de overheids- en gemeentesubsidie voor woningbouw. Na de Eerste Wereldoorlog worden veel projecten in opdracht van zogenaamde woningbouwcorporaties of de gemeentelijke woningdienst uitgevoerd. In 1916 wordt met het tuindorp Vreewijk begonnen. Het is een eerste vorm van sociale woningbouw. Het zijn allemaal lage huisjes van één verdieping met een zolder. De wijk ziet er knus uit, met veel groen en kleine singels. Op de Rechter Maasoever wordt in Spangen met zogenaamde woningbouw voor arbeiders begonnen. Dit is allemaal in de jaren '20. Die nieuwbouw is in het begin alleen maar weggelegd voor de betere standen, de onderwijzers en politieagenten, maar niet voor de havenarbeider of de werkeloze.

Als de crisis inzet wordt er opnieuw veel gebouwd. De tijd is dan gunstig voor het kapitaal om te beleggen in onroerend goed. Maar het moeten wel dure huizen zijn, anders levert het niks op. Zo ontstaan wijken als Blijdorp en Bergpolder voor de meer gegoede burgerij, die het voor gezien houdt in het centrum. In deze buurten verrijzen ook de eerste flats. Die flats lossen het probleem van de hoge grondprijzen op, bovendien kunnen ze in serie gebouwd worden waardoor het ook weer goedkoper wordt. Zo

wordt er steeds verder van het centrum afgebouwd.

Rotterdam met zijn wereldhaven moet natuurlijk ook wereldstad worden. Onder burgemeester Zimmerman, die in 1906 het roer overnam, is daarmee begonnen. Een wereldstad houdt in dat er een zakencentrum moet komen, wat gemakkelijk te bereiken is. Daarvoor moeten allerlei grachten gedempt worden en van smalle straten moeten brede boulevards gemaakt worden. Krottenwijken moeten platgegooid worden voor kantoren. De grondprijzen in het centrum stijgen en er wordt druk gespekuleerd. Het Zandstraatkwartier wordt gesloopt voor een nieuw stadhuis en een postkantoor. De buurtbewoners worden verdreven naar andere krotten of de dure nieuwbouw. Naast het postkantoor verrijst het nieuwe beursgebouw. Er worden plannen gemaakt om een einde te maken aan de zogenaamde verkeerschaos op het Hofplein. Vlak voor de oorlog wordt nog eventjes de Delftse Poort gesloopt. In 1927 ontwerpt de directeur van plaatselijke werken Witteveen een uitbreidingsplan voor Groot-Rotterdam. Dit plan blijft richtlijn tot 1940. Na 1945 kan Witteveen opnieuw aan de slag. Er wordt hem gevraagd een plan te maken voor de wederopbouw van het centrum. Hij kan met een schone lei beginnen. Alleen het stadhuis, het postkantoor en de Beurs, de prestigieuze objecten van voor de oorlog, staan er nog. Wat vernield is door Duitse bommen zou vroeg of laat toch door de sloopkogel zijn verwoest.

De klompenwinkel van de moeder van Meereke aan de Lange Waranda.

Meereke

We woonden in de Oudaenstraat. Dat is allemaal met het bombardement weggegaan. Dat was allemaal piepklein. Een piepklein winkeltje met een piepklein kamertje er achter. Daar achter was nog een kamertje, met een keuken en een bedstede er in. Daar moesten we met z'n vieren in leven. Het was ontzettend klein. Ik denk dat het winkeltje twee en een halve meter was en wat daar achter zat was ook niet veel groter. Je had een achterkamertje met een fornuis en een gootsteentje er naast en een bedstede en daar sliepen mijn broertje en ik. Alles moest in dat kleine kamertje gebeuren. Nou dan had je eerst het winkeltje en dan dat kamertje en daar stond een kastje en daar zat het geld in wat we dan met die klompen verdienden. Je kwam door de winkel en dan moest je drie treetjes af. Het was ontzettend klein allemaal. Dat keukenkamertje ook, je had een kastje in de hoek en dan dat fornuisje en dat gootsteentje. Enkel maar zo'n klein gootsteentje waar zo'n één-pitsgasstelletje kon staan. En daar zat nog een bedstede in, waar wij met z'n tweetjes sliepen, mijn broer en ik. En daar hebben we dus vier jaar gewoond. Toen kwamen er nog een paar klompenwinkeltjes bij, die zaten dicht bij de Veemarkt, bij de boeren. Toen ging mijn moeder over de kop. Mijn vader dronk verschrikkelijk. Die was zaterdag, zondag, maandag eeuwig dronken. En knokken en vechten. Daar heb ik hele slechte herinneringen aan, ik kan me van die tijd geen enkel plezier-beleven herinneren. Altijd maar ruzie en vechten, want hij moest geld

hebben voor de kroeg.

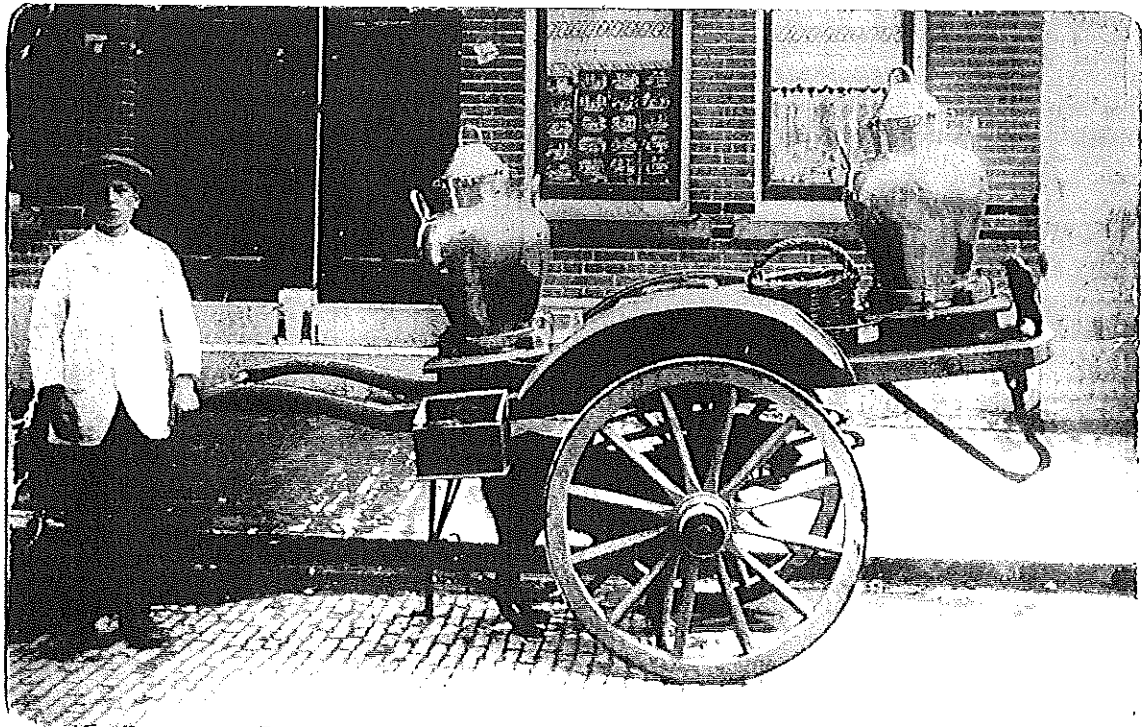
Nou en toen was dat winkeltje over de kop, ik zeg altijd maar "lekker verzopen". We zijn toen naar een bovenhuis gegaan, daar woonden we net en toen is er ingebroken. Mijn vader is toen gestorven, dat was in 1918. Ik ben in '09 geboren dus ik was negen jaar. Toen was mijn moeder weduwe. Vroeger kregen de mensen geen geld. Mijn vader en moeder waren op hun beurt nog christelijk. Wij moesten naar zondagsschool. Dat was bij mij altijd tegen het zere been, ik ging nooit. Ik was bepaald ook al een kreng. Ik was toen zes jaar. Je had in de Generaal van der Heijdenstraat een school waar dat godsdienstonderwijs werd gegeven. Maar dan was je ook twee uur weg hè. Ik ging er bijna nooit naar toe. Dan gingen we op het hoekje van de Generaal van der Heijdenstraat en de Goudserijweg iedere keer kijken of die zondagsschooluitging. Dan kwamen die kinderen er uit en aan de deur werden versjes uitgedeeld, dan holde ik er naar toe en dan pikte ik zo'n versje. Dus ik was altijd zogenaamd trouw naar de zondagsschool geweest, maar die twee cent die versnoepten we. We kregen altijd allebei één cent voor de zondagsschool. Nou ja, dat kwam na verloop van een paar weken uit dat we nooit kwamen. Toen zei mijn moeder: "Nou ik snap het niet, want ze kennen altijd trouw hun versje". Ik heb jarenlang één versje gekend. Ik moest opbiechten dat ik nooit ging en dat ik een versje pikte, toen hoefde ik eigenlijk niet meer, want ik vond het zo iets verschrikkelijks. Ik moest wel vertellen tegen die zondagsschooljuf-frouw waarom ik niet meer wilde. Het was zo'n lilliputtertje, een klein wijfie en die sprak altijd zo nat. Toen zei ik: "Als ze zit te vertellen dan zit ze te spoegen en dat vind ik vies en ik ga niet meer". Toen hoefde ik ook niet meer.

We zijn uit dat winkeltje gegaan naar dat bovenhuis en daar hebben we maar heel kort gewoond, tenminste met mijn vader. Hij deed net zijn best en toen werd er bij ons ingebroken. Ze hadden het één en ander gejat. Mijn vader speelde ook accordeon op bruiloften en partijen, dat had je vroeger. Hij heeft kou gehad. Er werd ingebroken, er werd toen veel ingebroken, het was eind 1918. Hij heeft op de trap gezeten om die inbrekers op te vangen. Hij dronk toen niet zo veel meer. Hij heeft toen kou gehad. Op 3 november was er ingebroken en op 23 november is mijn vader gestorven. Toen gingen we helemaal de armoede in, want het duurde wekenlang voordat mijn moeder een paar centen kreeg van het armenbestuur. Ze kreeg vijf gulden met twee kinderen en vier gulden huur, daar moesten twee kwartjes van af voor het dooie bossie (begrafenisfonds) zoals ze dat vroeger noemden. Ze hield twee kwartjes over dus ze moest altijd gaan werken. Ze heeft altijd bij jodenmensen gewerkt die ook niet zo leuk waren. Het was in de winter en dan zaten mijn broer en ik de hele dag in de bedstee met een paar oude dekens, want de goeie die hadden ze gepikt. Dan zaten we in het bed te wachten tot mijn moeder thuiskwam met een happie gepikt eten. Vroeger droegen ze van die grote onderzakken onder d'r rokken. Dan had ze wat gepikt, een paar boterhammen of het één of ander. Dan zaten wij te wachten tot ze haar rokken oplichtte en dan wat meebracht hè. Wij kregen één of twee boterhammen want er kon maar één halfje brood gehaald worden in de twee dagen. We kregen wel eens wat van de burens, maar die hadden het ook allemaal even arm. Boven ons woonde een gezin met vijf kinderen en die dronken ook zo. Vroeger werd er niet gedronken maar gezopen, altijd in de kroeg. Onder ons woonden heel erg jonge mensen, maar die bemoeiden d'r eigen nooit met ons. Dus wij zaten de hele dag in de bedstee. Schooltje mekken natuurlijk (spijbelen), want wij hadden geen zin om naar school te gaan. Ja, alleen als ik wist dat er soep uitgedeeld werd ging ik wel naar school 's morgens maar dan ging ik 's middags niet meer. Het was koud in huis en op school was het ook koud, dus je bleef thuis en ging in bed zitten. Er kon geen licht aan want we hadden nog een gaslamp. Gas mochten we niet aansteken want dat was gevaarlijk en dat kostte geld. We hadden nog zo'n hanglamp met zo'n staand kousje erin. Dus dat mocht niet en dan zaten we wel eens met zo'n klein oliepitje te wachten tot mijn moeder thuiskwam. Die kwam om kwart over achten, half negen thuis. Om half acht gingen ze weg dus we waren de hele dag alleen. In de kou en in de armoede.

De kerk deelde in die tijd ook kleren en voedsel uit. Wij woonden aan de Lange Waranda en aan de Lange Torenstraat daar had je een oud-roomse kerk en daar mochten we drie keer per week eten halen. Mijn vader is in de winter gestorven dus die eerste winter was helemaal een ramp. Mijn broertje en ik moesten daar om een bepaalde tijd zijn, ik geloof om twaalf uur. Dus als je uit school kwam rennen rennen gauw naar huis om een pannetje te halen of een emmertje en dan moesten we helemaal naar de Lange Torenstraat lopen. Dat was waar nou de St. Laurenskerk staat. Dan stond er een hele lange rij in die kouwe kerk, het was ook nog wel een mooie kerk, dat handwerk aan zo'n kerk dat vind ik er nog wel het mooie aan. Dan moest je daar naartoe lopen en

dan kreeg je één of twee scheppen van dat eten. Dan gingen we om beurten onze handen warmen aan dat pannetje. Dan gingen we naar huis en dan mochten we er wat van eten, maar we moesten ook iets voor mijn moeder bewaren. Dat was drie keer per week, dinsdags, donderdags en zaterdag. Ik weet niet of we dat lang gedaan hebben, dat zal wel niet want mijn moeder trouwde weer vrij gauw. Dat was ook maar van ellende, want die mensen moesten vroeger zo hard werken. De kinderen liepen altijd langs de straat. Ik weet wel dat ik ook veel schooltje gemekt heb met mijn broer. Ja en dan kwamen we die kinderen wel eens tegen en dan zei ik dat ik ziek was. Dat ik niet naar school mocht, dat ik brand had. Vroeger als je korsten had, je had van die kletsoppen, van die zere hoofden, dan zei ik altijd "Ik heb brand" en dan hield ik zo die kraag van mijn jas omhoog. "Ja, ik heb brand, ik mag niet naar school van de dokter." Dat zijn allemaal van die dingen die je nog weet, maar om nou te zeggen plezierige dingen, nou nee.

We gingen vroeger als kind vaak naar de Veemart. Bij de koeien daar moesten we altijd melk halen, want daar kostte de melk maar twee cent één liter. Dan moesten we altijd met een emmertje melk gaan halen, dat was dan zo van de koe, dat was dan goed. We moesten dan zo tegen vier uur want dan gingen die boeren weg en dan zaten ze altijd nog met een pluk melk die ze niet verkocht hadden. Dan haalden we met een emmertje twee of drie liter melk, als ze het missen kon drie liter. We gingen ook altijd naar het Noordplein, gingen we appeltjes pikken, tomaatjes pikken, peentjes uit de kisten

De melkhandel van Cornelis Been, een oom van Meereke ca. 1914.

trekken om wat te hebben. Je kreeg nog wel eens een cent om wat van te kopen en dan was het een halve cent kopen en een halve cent terug, want dan wilde je nog wat bewaren voor de andere dag. We kochten toendertijd heel dikwijls gepofte erwten en die poften ze in de koekepan met een stukje boter. Dan kreeg je zo'n koffieloodje (soort maatbeker) met gepofte groene erwten voor één cent. Dinsdags had je op de Goudsesingel de grote mart, groente, tweedehands rommelmarkt. Die had je dinsdags en zaterdag, dan stonden ze van 's ochtends zeven uur tot 's avonds tien uur. Dat was vroeger zo, bij ons aan het winkeltje ook. Mijn moeder ging 's ochtends om zes uur open tot 's avonds twaalf uur. Ik denk wel eens, hebben die mensen wel eens geslapen? Want ze moesten vroeger lang werken en dan kwamen ze met een paar centen thuis. Die winkels bleven open, het waren allemaal buurtwinkels. Er werd veel gepoft, de hele week op laten schrijven. Daar werden de mensen ook arm van want er werd meer gehaald dikwijls dan dat ze eigenlijk zaterdag konden betalen. Ik weet me lijstje nog waar ik altijd mee weggestuurd werd naar zo'n buurtwinkel, melkvrouw werd dat genoemd. Dat was: een pond suiker, een half pond koffie, een ons thee en een pond zout, maar zout was niet iedere week nodig. Dat was van dat vieze grove zout, een half pond soda en een half pond zeep, want daar werd je mee gewassen. Van die groene zeep. Dat was mijn lijstje

altijd en daar was nooit iets extra's bij. Iedere week hetzelfde. Als er iets overbleef dan deed ze dat in een potje of een busje, als ze één keer iets niet behoefde te halen, bv. een half pond koffie. Het was vroeger allemaal even schraal. Ik weet nog dat ik eens met een klein kannetje naar de melkvrouw werd gestuurd, voor twee cent melk. Zo'n klein stenen kannetje voor een scheutje in de koffie of in je thee.

In die Crooswijkse buurt, aan die Crooswijkseweg, Goudseweg had je dan die Lange Waranda, Warmoezierstraat, daar hebben de Van Leydens nog gewoond, dat waren van die echte uitgesproken arbeidersbuurten. Wat ze dan vroeger noemden het proletariaat, de paupers, die woonden daar allemaal. Dan had je de Goudsedwardsstraat en daar woonden weer net iets nettere mensen, die dan net misschien één gulden in de week meer hadden. En dan zo het Goudsepleintje en de Goudseweg, daar woonden veel zakenmensen en die hadden de winkels allemaal. Het waren veel buurtwinkels vroeger en dan woonden ze meestal erboven, zogenaamde middenstanders. Je had de Gruyter en de Unie, dat was zo'n winkel. Die gaven bonnen en als je dan bv. bij de Unie voor tien gulden bonnetjes had dan kreeg je f 1,50. Die bonnen werden tot het uiterste toe gespaard en als ze maar dachten van het is een cent meer nou dan moest je naar de Unie. Het werd allemaal uitgeknipt. Je had ook van die kleine winkeltjes, van die echte buurtwinkeltjes, poffen hè. Die hadden het niet zo kwaad, want er werd wel gehaald en dikwijls niet betaald, maar er werd ook vaak met dubbel krijgt geschreven, wij zeiden altijd: met de vork. Ik weet nog dat mijn broer en ik mijn moeder daar van afgehaald hebben, die mensen hadden vroeger zoveel minderwaardigheidscomplexen, ze durfden niet zo'n winkeltje voorbij te lopen. Ik weet nog toen ik bij Jamin werkte en mijn broer ging in de Tamboerstraat naar de ambachtschool en toen woonden we pas in de Westerbeekstraat, dat ik van mijn geld op de Goudseweg boodschappen ging halen, zodat ze niet naar die waterstokerij zou gaan in de Drentsestraat, want die was veel duurder. Dan zeiden wij tegen moeder, dat hadden wij in de kindergroep van de kommunistiese partij geleerd, "Daar moet je niet gaan, want dan wordt je uitgebuit". Dat woordje uitbuiten was voor ons het probleem hoor, van: "Je moet je niet uit laten buiten", dat leerden wij zo op de kindergroep.

Mijn moeder leerde naderhand door mijn opoe weer een oude liefde van d'r kennen en daar is ze dan een poosje mee omgegaan en is ze weer hertrouwd. Dat was voor ons toen een beetje een uitkomst, dat mijn moeder weer thuis was en we weer een vader hadden. Nou ja, er kwamen wel gelijk twee kinderen achteraan. Eén er van was altijd ziek, de oudste van de twee. Toen moesten we dus gaan verhuizen naar de Westerbeekstraat, maar dat konden we niet betalen want toen was er een staking in de metaal, in 1919 of 1920 was het. Mijn vader heeft toen dertien weken gestaakt en ze kregen toen geen cent, niks.

Thuis kreeg je niet zoveel liefde. Mijn moeder was voor de tweede keer getrouwd en kreeg er gelijk al twee kinderen achteraan. Wat vroeger heel erg was, was dat ze hele dagen bij de burens zaten als ze niet meer uit werken gingen. Nou ja, wij kwamen thuis en mijn moeder vond je in de regel bij de burens. Dan kreeg je gauw een boterham en dan ging ze weer naar de burens. Ik weet nog dat mijn moeder in positie was, of het nou van de eerste of de tweede was dat weet ik niet meer want dat mocht je allemaal niet weten, en je had van die halve schorten, en dan weet ik nog dat mijn moeder bij de burens stond met haar schort over haar dikke buik en dan zei ze: "Ga maar naar be-

Mijn vader

Mijn vader heeft me stomdronken verwekt
In een donkere nacht -
Mijn vader is gister smoordronken verrekt
Op een donk're gracht.

Mijn vader die kwam er-is lazerus thuis
Met z'n weekloon voor driekwart verzopen -
En toen m'n moeder daar wat van zei
Toen kreeg ze dik op d'r lazerij.

Zij smeed hem toen met een jeneverkruik,
Hij trapte haar tegen d'r zwangere buik.
Toen ging ie weer heen, zocht z'n heil in de kroeg -
Zó werd ik geboren, zes weken te vroeg.

Een buurvrouw hielp mij dienstvaardig aan 't licht
En zag mij eens aan, met bezorgd gezicht.
En door dien aanblik van streek geraakt
Zei ze tegen moeder: dat kind is mismaakt.
Toen nam ze een slokkie - allèen voor de schrik -
En rolde mij in, met omfloerste blik.

Mijn vader heeft me stomdronken verwekt
Op een tochtige, donkere vliering -
Mijn vader is gister smoordronken verrekt. . .
Dit alles was Gods bestiering.

neden hoor, ga maar een boterham halen". Dan kwam ze zelf niet naar beneden om voor haar kinderen een boterham te maken. Dat moest je zelf maar doen, want de burens dat was veel belangrijker. Dat was bijna overal zo dat vrouwen die niet uit werken gingen bij de burens zaten. Ik zeg wel eens "in betonnen huizen wonen betonnen mensen" maar zoals het vroeger was dat was ook niet goed. Van die echte hele grote gezinnen en dat die vrouwen dan de hele dag bij elkaar zaten.

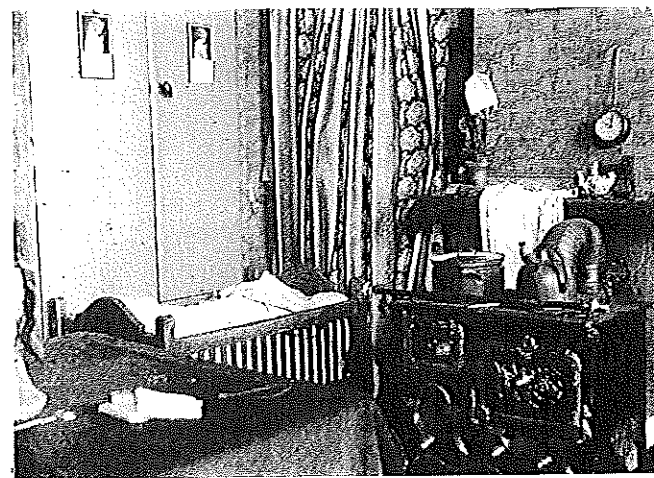
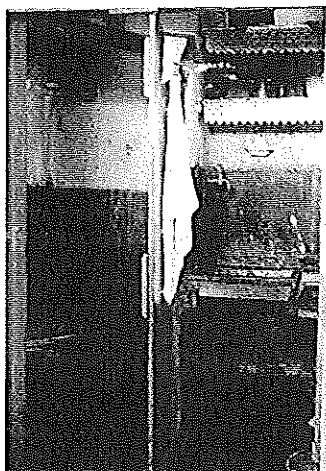
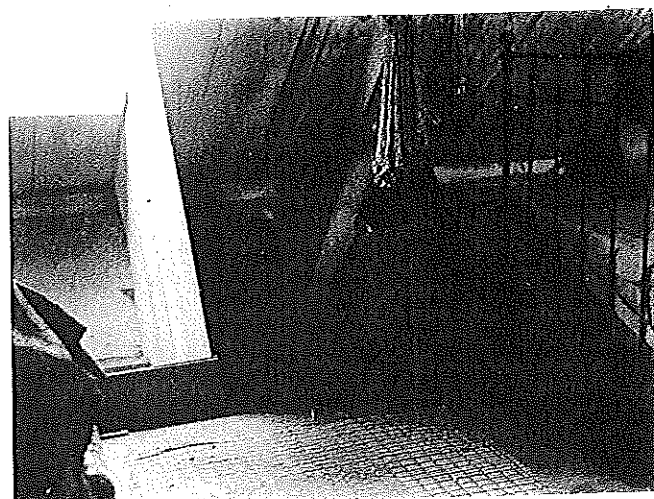
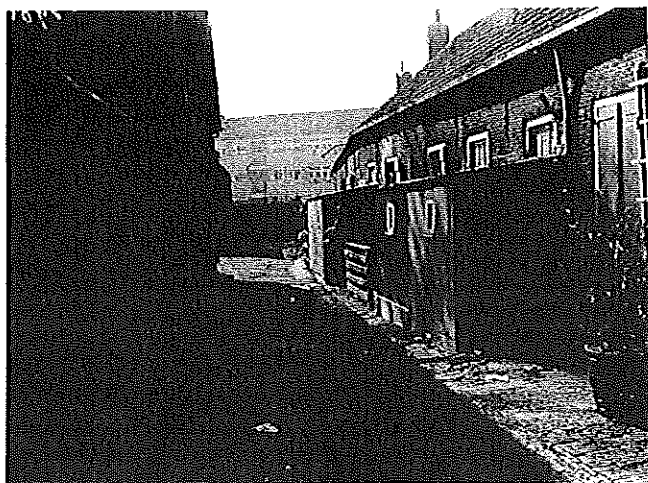
Mijn moeder kwam ook altijd bij een kaartlegster. Die ging altijd naar de boeren op het Beursplein, daar ging ze even wat verdienen. Ik zelf ben ook dikwijls genoeg mee geweest en dan ging ik zogenaamd als buurmeisje mee. Dan gingen ze kaartleggen bij die boeren en dan ging ze gelijk met die boeren naar een kamertje daar boven en dan kwam ze met zo'n rooie kop naar beneden. Maar dat besef je eigenlijk allemaal heel veel later. Dan ging ze wat bijverdienen en mijn moeder die paste weer op haar vijf kinderen. Zo ging dat allemaal. Het zal wel niet overal zijn geweest maar wij woonden net in zo'n stukkie van zo'n buurt. Van armoede en een beetje zuipen en hoeren natuurlijk. Ja dat stukje Lange Waranda heeft voor mij hele slechte herinneringen. Van armoede en ellende en ruzie en vechten. Veel burenruzies waren er en ze zaten zo weer bij elkaar want ze konden niet buiten elkaar.

Er werd ontzettend veel gedronken in die tijd, maar mijn tweede vader niet hoor. Ik heb mijn vader nooit dronken gezien, maar mijn eigen vader... Ik weet nog, ik ging voor de allereerste keer naar handwerken op school en dat was 's maandags. Om vier uur ging de school uit en ik ging in de Spiegelnisserstraat op school. Ik kwam uit school en toen woonden wij nog aan de Lange Waranda, ik zag een hele hoop mensen bij dat smalle straatje staan en toen dacht ik: "O, dat is bij ons weer". Het was gewoon, als er wat te doen was dan was het bij ons. Want mijn vader was de enige die altijd erg opstandig was als hij dronken was. Want ik kon dat hele verhaaltje als hij binnen kwam. Ik denk: "O, er staan een hele hoop mensen". Toen was mijn moeder met mijn vader midden op de Lange Waranda aan het knokken en toen kwam er zo'n aapieskoetsier, daar werden al die dronkenlui ook in vervoerd. Dat er zo'n aapieskoetsier door de straat kwam en dat ze mijn vader dan beetpakte en dat ze dan tegen hem zei: "Hier een tientje, tien gulden als je hem doodrijdt!" Dat weet ik nog zo goed als de dag van gisteren. En dat de burens mij in dat melkwinkelkje naar binnen haalden, en ik had al gehoord "O, daar heb je dat meisje van de klompenvrouw, o god dat kind hè" en dan werd ik bij de burens naar binnen gehaald. Dan kreeg ik een boterham en ik ben toen niet naar die handwerkschool gegaan. En maar janken hè, bij de burens zitten, dan werd je bij de burens opgevangen. Mijn moeder had veel verdriet want in de regel was de boel in elkaar geslagen. Dan moest er weer nieuw gekocht worden. Zo ging het niet alleen bij ons maar zo ging het heel veel. Het was bij ons in dat bovenhuis, bij die met die vijf kinderen ook zo, die kwamen stomdronken naar huis en dan was er geen geld meer en dan werd er geknokt. Het was gewoon hopeloos. Er waren bij ons in de buurt erg veel cafe's, waar ik tussen woonde dat waren ook cafe's. Hoek van de Goudseweg daar was een café van Engels. Nou ze waren allemaal even arm en er werd gezopen en inbrekers woonden er ook nog en kaartlegsters. Dat was tussen dat stukje Goudseweg en Generaal van der Heijdenstraat. Café Engels was een beetje voor de netten, een beetje voor de zakenlui. Maar dat cafeetje van Van der Wielen daar zaten al die kerels. Ik weet nog dat wij op de Crooswijkseweg woonden en dat ik uit mijn bed kwam. Dat mijn moeder daar stond met haar schoonzus, die hadden een hele hoop kinderen, wij hadden er godzijdank maar twee. Dat mijn moeder zei: "Jezus daar komt die meid weer naar boven". Dan was ik denk ik drie jaar, ik weet nog dat mijn broertje in de bedstee in zo'n aangespijkerd kribbetje lag. Dat ik begon te janken en dat ik op werd gepakt en ik kreeg een omslagdoek om me heen. Ik werd naar buiten gedragen, dat was op de Crooswijkseweg daar had je allemaal van die cafe's, dan werd ik op het kozijn gezet en dan moest ik over die stok heen kijken, waar het gordijn aan vast zat of mijn vader en mijn oom aan die toonbank stonden. En die stonden er. Dat zijn dingen die je nooit meer vergeet. Ik weet zelfs nog dat mijn moeder zo'n omslagdoek had met van die rooie en groene blokken. Maar wat plezier betreft, nee.

Jan van Leyden

Wij woonden in de Warmoezierstraat. We hadden twaalf kinderen, dus er waren veertien man en je had maar één kamertje en één keukenkamer. Daar sliep je met z'n zevenen gewoon in de huiskamer. Als je dan gegeten had om half zes, dan was het zes uur, handen wassen, neusie schoon en dan ging je het hok in en dan gingen de deuren dicht, in de bedstee. Die dan zindelijk waren sliepen boven en die nog in bed pisten die sliepen beneden. Maar dan lagen wij met z'n zevenen in zo'n dubbel hok. Maar ja, dat werd te klein. En toen is mijn moeder er voor gaan lopen en toen heeft ze ook zo'n stich-

tingswoning gekregen. Dat was dan een huis met vier slaapkamertjes erbij. Van de stichting stonden er houten ledikanten en eens in de vier jaar betaalde de stichting nieuw behang, dat moest je zelf opplakken. Dat was ergens nog ordentelijk, dan kreeg je nog eens wat van je huisbaas. Maar hier in die ouwe krotten, hoefde je niet te komen bij je huisbaas: "Ken er bij mij niet eens behangen worden, want het behang valt van de muren", dat werd niet gedaan. Die gasten probeerden zoveel mogelijk geld uit die oude huisies te trekken, ze hadden gewoon maling aan je. Je had er ook wel huisbazen bij, die als je het goed onderhield en hij kwam dan de huur ophalen en dan zei je tegen de huisbaas: zo en zo, dan waren er enkele bij die naar boven keken en als je dan netjes op je woning was, dan was tie wel geneigd om zo eens in de vier, vijf jaar zo'n behangetje te geven, die had je er ook wel bij.

Steeg en interieur van een arbeiderswoning in Charlois. Op de achtergrond de nieuwbouw van de Frans Bekkerstraat.

Hoeveel betaalde ze voor dat huis met één kamer en een bedstee?
 Drie, drie en halve gulden. We sliepen met z'n zevenen en dan had je daarnaast nog een bedstee en daar sliepen mijn vader en moeder. Daar stond dan meestal nog zo'n rieten mandje boven voor de kinderen die pas geboren waren. De pasgeboren kinderen sliepen bij vader en moeder in de bedstee. Daar had je dan een schot tussen en dan had je daar twee bedsteden boven elkaar en daar sliep dan de rest in. Maar in die zelfde kamer werd ook eten gekookt en daar moest je je ook allemaal wassen in een teiltje. Daar stond een houten bank, daar stond een houten tafel, die stond voor 't raam en daar zaten dan de groten aan te eten en de kleinen zaten aan zo'n lange bank die mijn vader getimmerd had op de grond. Die bank diende ook om als je 's avonds naar bed ging, netjes je onderbroekje, netjes je bovenbroekje op te vouwen, zodat je die de andere dag weer aan kon. En dat allemaal in dat zelfde kamertje. En ja, je had ook nog een gangetje en een wc-tje en dat was dan met zo'n houten bril. En, die tijd heb ik niet meer meegemaakt, dan had je nog van die kukeltonnetjes, die werden aan de deur gezet. Die werden 's morgens geleegd. Maar toen hadden ze het een beetje voor mekaar dat het wegliep, geen trekker dan, maar je moest het met een emmer water wegspoelen.

Hoeveel kamers had zo'n huis?

Eigenlijk waren het twee kamers, maar ja, je weet hoe de mensen vroeger waren, ze hadden dan op hun manier er ook nog een mooie kamer bij. Dus als je er hier inkwam, had je een gang en daar had je ook de wc in en dan had je links een klein kamertje. Dat zou eventueel ook nog als slaapkamer kunnen dienen maar vroeger deden de mensen dat niet want ze hadden nog zogenaamd een mooie kamer. Daarin stonden dan twee fauteuils en vier stoelen. Als er dan eentje verkering had dan konden ze die ontvangen in de mooie kamer. Als er dan een huwelijk tot stand kwam, dan werden die ouders verzocht en die mochten dan in die mooie kamer zitten. Wij mochten er niet in, nooit. Dat hadden we hier in de Rusthoflaan ook, drie of vier van die grote knullen sliepen op zolder.

Wat had u bijvoorbeeld op de vloer liggen in dat oude huis?

Niks, een houten vloer en dat werd met bleekwater helemaal schoongeboend op zaterdagavond en daar waren ze zo groos op als een ouwe aap, spierwit geborsteld en geboend. En vrijdagavonds, ze hadden ook een kleed, zag je buiten na tien alle mensen om te kloppen, ja, die een kleed hadden. Op vrijdagavond was het hartstikke gezellig buiten want dan zag je al die mensen mattenkloppen. Je hoefde niet vijf voor tien te doen want dan kreeg je een bekeuring. Dat was op vrijdag, omdat ze dan met de zaterdag en de zondag netjes zaten. De hele week werkten die mannen en die vrouwen natuurlijk ook, maar dan was het vrijdagavond en dan gingen ze allemaal in de teil, ja je had allemaal een teil. Dan werd je goed gewassen en dan was je zondags weer hartstikke schoon en netjes.

Nieuwbouw: Hendrick Croesinckstraat in Hillesluis.

Wanneer zijn jullie naar die stichtingswoning verhuisd?

Toen ik negen jaar was. Tot mijn negende jaar heb ik in de Warmoezierstraat gewoond. Dat was dat huis met die bedsteden. Want toen ik negen jaar was werkten m'n oudere broers en die brachten ook geld naar huis zodoende kon mijn moeder die stichtingswoning met een heleboel vijven en zessen krijgen. Omdat we zo'n groot huishouden hadden wist ze geen raad met al die kinderen en daarom hebben we het gekregen. Ik weet nog wel dat ze d'r eigen wild gelopen heeft om dat huis te krijgen want het was allemaal voor ambtenaren.

Waren dat toen een nieuw soort huizen?

Ja maar daar woonden eigenlijk meer ambtenaren, politieagenten en van bij de PTT, die bij de gemeente werkten die hadden allemaal een vast salaris.

Maar niet iedereen kon dat betalen zo'n stichtingswoning?

Niet iedereen, maar omdat wij een groot huisgezin hadden. Ik was de tiende dus de rest was boven mij. Mijn broers werkten in de haven en die brachten ook wat thuis en zodoende kon mijn moeder dat huis nemen daar van die stichting. De huur was acht gulden in de week en dat was een hele hoop destijds. Maar daar woonden dus hoofdzakelijk

gemeenteambtenaren, politieagenten en mensen met een overheidsbetrekking. Wij noemden het de "Carbonadebuurt", dat waren zogenaamd allemaal mensen die het iets beter hadden dan wij.

Je moet natuurlijk niet met alle mensen hier uit Crooswijk medelijden hebben, want er waren ook een stel schurftkoppen bij. Je had toen de diverse leegstaande woningen. Ze trokken dan een woning in die een klein beetje beter was dan die waar ze in gewoond hadden. Als ze dat huisje dan weer uitgewoond hadden, laten we zeggen na twee of drie jaar, als er geen verf meer op de muren zat en als de kinderen het behang er afgetrokken hadden, nou dan stapten ze weer in een ander huisje. Dat zag er net weer iets beter uit als waar ze uittrokken. Die mensen had je ook. Ik heb destijds nog verkering gehad met een meisje, daar heb ik twee jaar verkering mee gehad en die heeft geloof ik in twaalf huizen gewoond. Als ze dan een huis uitgewoond hadden dan ging ze gewoon weer naar een ander huis. Dat kon omdat er nog diverse leegstonden. Er was geen woningnood, je kreeg geld toe als je een huis huurde. Ze maakten het nog aantrekkelijk als je er in kwam wonen, als je er goed voor zorgde dan werd er een behangetje opgeplakt.

Nieuw Crooswijk is gebouwd in '22/'23. Want voorheen was dat voor ons een heel avontuur, toen woonden we op de Goudseweg in de Warmoezierstraat en toen had je hier de Nood-Boezem. Dat was dan het strand van Rotterdam, daar hadden ze een zwembadje gemaakt en dat noemden we het "inktpotje". Daar ging je dan als kind zijnde in de grote vakantie naar toe. Je had dan vier of vijf boterhammen bij je en een grote fles water. Dan ging je vanaf de Goudseweg en dat was toen al een heel eind voor ons. Als je ouder wordt dan worden die afstanden kleiner, maar als kind zijnde was het toch al 'n heel eind hè. Je kreeg 's ochtends een pakkie van die droge boterhammen mee en een fles water. Dan ging je de hele dag naar de Boezem. Het was wel mooi altijd hoor, want we gingen altijd spelen. Als je hier voorbij deze laan kwam, voorbij de Rusthoflaan, hield ergens de wereld op. Dan was het allemaal zand voor de rest. Dan was je al buiten de stad geweest als kind.

De Rotterdamse Vakantie School in Hoek van Holland. Jan van Leyden, staat derde van rechts.

Je besteedde je vakantie hier zo, dan ging je naar het Sterrebos in Schiedam. Je liep je eigen helemaal te pletter, van het centrum af, van de Goudseweg af, helemaal naar Schiedam. Je kon zo de Schiedamsedijk af langs het Witte Dorp en ging je naar het Sterrebos. Hele dagen en dan kwam je 's avonds weer terug en zo was je vakantie om. Je had drie weken RVS van school, ja ik ben er ook mee meegeweest.

Wat was dat dan de RVS?

Rotterdamse Vakantie School, kon je dan betalen op school, kon je sparen. Dan ging je

drie weken met de RVS mee. Maar dan moest je drie weken eerst allemaal verzamelen op het Vredenoordplein. Dan gingen we allemaal lopen tot aan het Poortgebouw, daar lag dan die boot. Nou daar werd je als koeien opgedouwd, dan zat je met 2000 kinderen op zo'n boot. Dan ging je naar Hoek van Holland. Je zat twee uur, je wist helemaal niet wat je moest doen. Je kreeg zo'n klossie met wat katoen, zo'n paardspan ging je dan haken. Een klossie garen met vier spijkertjes erop en als je dan nog een juffrouw had die ook van dat katoen had... Dat deed je dan onderweg, dat was om je zoet te houden. Ja, je moest twee uur op die boot zitten, als je stroom tegen had dan vaarde je er twee uur over. Je moest om acht uur op het Vredenoordplein wezen, nou eer je dan aan je boot was bij het Poortgebouw dan was het half tien. Je kwam ongeveer half twaalf, kwart over elf aan in Hoek van Holland. Je werd allemaal weer in rijen opgesteld, dan ging je lopen, ging je een tent in, kreeg je allemaal een klein flesje melk en dan kon je je brood opeten. Wij hadden toevallig mensen die hielden veel van voetballen. Je had van die voetbalveldjes en daar kon je dan op voetballen, heel de dag. Tegen een uur of half vier ging je weer terug naar de boot, dan werd je weer opgeladen en ging je weer terug. Dat drie weken lang. Nou dan mag je van mij rustig weten, ik vond het zo "fijn" dat ik net deed alsof. Ik heb nog een broer die onder mij is, we schelden maar 15 maanden en dan gingen we zogenaamd 's morgens om zeven uur naar het Vredenoordplein, ja, maar we gingen niet, we gingen naar het Sterrebos. We kwamen dan tegen dezelfde tijd dat die boot terugkwam weer naar huis. Mijn moeder wist niet beter of ik had in Hoek van Holland gezeten. Maar daar was geen klote aan joh, vier uur op een boot zitten dat was wel zo verschrikkelijk! Wat je op school puserde, puserden wij met zo'n boot. We gingen helemaal niet naar die boot toe, wij gingen naar Schiedam, naar het Sterrebos, gingen we spelen. Je ging niet met die boot mee, dat was gewoon een kwelling joh... Die gloeiend hete zon, je zat allemaal op mekaar gepakt... Ja mijn moeder had er niks om gegeven, dat je dat gedaan had maar je had drie en een halve gulden moeten betalen van te voren en dat was natuurlijk zonde.

Op de hoek van de Dirk Smitsstraat en de Goudseweg had je een groenteboer van Bok. Die voerde als reclame: "Tegen Bok valt niet te boksen". Een paar zussen van mij die gaan daar groente kopen, aardappels. Dan werkte daar zo'n klein ventje, die liep met een paar bossen andijvie en die stoot per ongeluk tegen zo'n mosterdpotje aan. Die kostte zes cent. Toen begon die dat jongetje verrot te schelden, van "stomme uil!" en weet ik allemaal niet wat ie tegen dat ventje zei. Mijn zussen zeiden: "Dat is toch geen werk om zo'n ventje uit te schelden waar al die mensen bij staan, je moest je eigen schamen!" "Schamen? Ik heb helemaal niks met jullie te maken" En hij pakt opeens een stuk ijzer van achter de toonbank vandaan en vliegt naar mijn twee zussen toe. Die ene heb d'r eigen gewoon staan bevuilen van de angst. Ze is toen thuisgekomen en die vertelde dat. "Oh... dan moet je net bij de gebroeders Van Leyden zijn!" Wij waren met zeven broers en dat ging als een lopend vuurtje, dat als vanavond om zes uur die vent ... Die vent woonde hier op de Vlietlaan net over de Goudserijwegbrug heen, die Bok. Nou dan ken je vanavond wat beleven, dat was nou echt Crooswijk. Ik met een paar broers van me sta te wachten tot die vent uit zijn winkel kwam, om zes uur. Nou had tie een paar agenten opgebeld en toen kwam ie er uit. Ja, wij er achter, "Ja, wat moet je nou doen met een paar agenten erbij?" Wij met een hele troep er achteraan. Ik denk daar komt dalijk wel iets van. Maar ja, die vent woonde op de Vlietlaan en die was door die agenten naar binnen geloodst. Een hoop drommen mensen er omheen. Ik sta toevallig aan de kant van de Koninginnekerk en mijn zus en nog meer anderen staan aan de kant waar die vent woonde. Die vent was toen naar buiten gekomen en die agent vroeg "Wie moet je nou eigenlijk hebben?" Toen wees tie dan op mij en mijn zus die begon te gillen; die denkt "Godverdomme dalijk komt die agent met die ploertendoosier naar Jan toe!" Maar ik denk: "Verrot er is daar wat aan de hand!" Dus ik steek over en kom erbij, krijg ik opeens een kuist voor m'n smoel. Ik lag opeens, ik wist niet wat er gebeurde, het was die vent van Bok. Ik denk "Godverdomme" en toen was het ragen en knokken, had tie nog een mes bij hem en die stak tie in mijn poot. Ik heb toen 's nachts nog op het politieburo gezeten en er heeft zo'n heel verhaal in de kranten gestaan met karikatuurtekeningen erbij. Dat was weer echt Crooswijk.

Ik heb net verteld, ik heb acht broers. We hebben alle acht gevoetbald en dan had ik nog een zwager en die voetbalde ook. Mijn oudste broer heeft één of twee keer meegegaan, die was politieagent en die woonde in Den Haag. Maar normaliter speelden we in een voetbalelftal dat heette De Leeuw Van Crooswijk, DLVC. Dan speelden we hier altijd op het zigeunerkamp, daar bij de Stoopweg kwamen wel eens zigeuners die zich daar vestigden voor twee of drie weken en dan weer verder trokken. Maar je had er een hele vaste kern, die stonden daar en die bleven daar staan. Ze hadden ook zo'n voet-

balclub. Ze hadden daar zo'n stuk land geëgaliseerd en dat was dan het voetbalveld, daar werd dan zo 's avonds gevoetbald. Ook tegen het zigeunerkamp. Wij speelden dus ook met dat ploegje mee, met die zeven broers en die zwager. Nou goed, liepen we op te scheppen want we konden allemaal goed voetballen thuis omdat we allemaal voetballen. Ik heb zelfs nog in het eerste van Sparta gespeeld voor de oorlog. We hebben een keer in één serie alle prijzen gewonnen. We hadden vier bekertjes en één bal met de jongens onder mekaar, dat was wel fijn zo, nog een feestje gehad toen...

De Leeuw Van Crooswijk, een voetbalelftal bijna geheel bestaande uit de gebroeders Van Leyden. Jan van Leyden, staand vierde van rechts. Op het zigeunerkamp ca. 1933.

Het andere jaar was het weer zo, weer met het zelfde ploegje, weer met zo'n afvalserie. En toen tegen die zigeuners werd het knokken vechten geblazen. Mijn zwager had een heel gebit in zijn rug, die hadden ze in zijn rug gebeten. En mijn broer Karel, er stond toen nog zo'n ijscowagentje van Piet Snaar achter de goal en dat ijswagentje werd helemaal ondersteboven gelopen en toen hadden ze mijn broer Karel die ijsschep in z'n strot gedouwd. Heel zijn mond was uitgescheurd. Wat ze met mij uitgehaald hebben zal ik maar niet vertellen. Uiteindelijk kwam er dan die politieagent, er was maar één politieagent op dat kamp, die douwde ons in die keet, maar dat was een keet daar kon je gewoon door naar buiten kijken, je had van die banken rondom en als je daar op was gaan zitten dan had je allemaal een mes in je rug gekregen. Die douwden ze gewoon door het hout heen. We hadden zo'n grote fiets voor de ingang gezet. En heel die troep zigeuners stond er voor en ja, je kon er niet meer in of uit. Ik stond nog in mijn onderbroekje en één sok aan en die was ook nog maar half aangekleed, je wist geen raad. Uiteindelijk hebben ze hulp gehaald en zijn er vier agenten gekomen, die hebben ons zo in rijen van drie, zo half aangekleed naar huis gebracht. Dat maakte je allemaal mee in Crooswijk.

Ik woonde in de Crooswijksestraat, ging ik van huis af de Crooswijkseweg af, de Goudseweg op, de Goudse Wagenstraat, de Hoogstraat op. Dan had je een knaak in je zak. Dan kwam je op de Hoogstraat, die was één kilometer lang, dan liepen daar zo'n vijf tot tien-duizend mensen van allerlei leeftijden. Die liepen daar voetje voor voetje. Je had dan een knaak en dan zocht je een kalletje op, een morkeltje. Nou dan was het van "Hallo" een praatje "Gaan we naar de bioscoop?" "Ja!" En dan gingen we naar de bioscoop, dan namen we een duur plaatsje, omdat je met een meisje was nam je geen goedkoop plaatsje, nam je een plaatsje van 35 cent, dus dat was 70 cent. Kocht ik zo'n zak snoep van 15 cent voor mijn meissie en zelf kocht ik een pakkie sigaretten van 15 cent, dan had je 20 sigaretten. Dan was ik een gulden kwijt. Kwamen we er uit en dan had je daar een taria en dan had je grote amandelflappen met een kop koffie voor

7½ cent. 15 cent bij elkaar met de koffie erbij. Dan hadden we allebei een kop koffie en een amandelflap dat was f 1,30. Dan ging ik naar Reese nam ik 2 pilsen en mijn meissie ook 2 pilsen. Een grote pils kostte 17 cent en een kleintje pils 13 cent. Dat was ook 60 cent bij elkaar. Dan was ik kwijt f 1,90. Dan gingen we naar huis en dan namen we een zak patat van een dubbeltje, dat was dan f 2,10. Dan namen we nog een half pond uierboord, dat was ook 2 dubbeltjes. Dat was f 2,30 en dan ik nog 2 dubbeltjes over en daar had ik dan de hele week van te roken. Een pakkie shag kostte één dubbeltje en dan zat daar nog een boekie vloe op van één dubbeltje. Ik stuurde dan nog een neefie van me naar die sigarenwinkel, want dan kreeg ie nog een snoepie erbij ook. Dus als je met een rijksdaalder wegging dan was je de hemel te rijk.

Straatmuzikanten op de Hoogstraat.

HUURDERS IN AKTIE

Het grootste gedeelte van de rotterdamse arbeidersklasse leefde onder erg slechte omstandigheden. De huizen, vooral in de oude stadsdriehoek, waren slecht en ongezond. De mensen zaten dicht op elkaar gepakt in nauwe stegen, hofjes en straten. Er heerste tbc en er was kindersterfte. Vooral in de crisisjaren, toen de mensen enorm in inkomen achteruit gingen, kwamen veel gezinnen in de knel te zitten. De huren die voor de krotten gevraagd werden waren hoog, zeker voor de steuntrekkers. Het werd bijna onmogelijk om de huur op te brengen, eten te kopen en kleren te betalen. Door speculatie in de oude wijken, waar huizen soms snel van eigenaar wisselden, werden de huren na elke transactie opnieuw verhoogd. De nieuwbouw was niet te betalen voor de werklozen en nauwelijks voor de werkende arbeiders. Soms werd een nieuwbouwhuis gehuurd met twee gezinnen, zodat ieder gezin maar de helft aan huur hoefde op te brengen. De mooie nieuwe huizen bleven voor veel proleten onbereikbaar en werden bewoond door de meer burgerlijke types. Onderhoud werd er nauwelijks gepleegd aan de oudere huizen, soms werd er wel iets gedaan, maar dat was dan meer om daarna een forse huurverhoging te kunnen vragen. Zo'n "onderhoudsbeurt" hield dan bv. in: het aanbrengen van glas in lood. Daar had niemand iets aan, behalve dan de huisjesmelker die z'n huur kon verhogen.

Mensen werden erg slim in het zoeken naar manieren om de huur te ontlopen. Er waren een aantal methoden: er was geen woningnood, dat wil zeggen er waren genoeg oude krotten en te weinig goede huizen dus er stonden een hoop slechte huizen leeg. Huis-eigenaren waren soms bereid om je de eerste maanden gratis te laten wonen. Het was dan de truuk om na die periode te verhuizen naar het volgende "gratis huis". Kraken

kon ook en je ging dan pas huur betalen als je door de huiseigenaar ontdekt werd. Dat scheelde soms ook een paar weken huur. De huurkaart, waar per week de huur op afgestempeld werd, viel in handen van de kinderen en het was niet meer na te gaan sinds wanneer er geen huur meer betaald was.

Op Kamp Waalhaven woonden in de zomer veel werkelozen in tentjes en zelfgemaakte hutjes om de huur uit te sparen. "Huize Crisis" staat er op het spandoek.

Kees

Er waren werkelozen die gingen in de zomer naar de Waalhaven en daar was een heel terrein en daar sloegen ze hun hut op. Dan sliepen ze daar in de zomer in die hutten en dan spaarden ze huur uit. Zo tegen de winter gingen ze een huis huren en dan hadden ze de hele zomer huur uitgespaard.

Het is dan ook niet vreemd dat veel mensen huur- of belastingschuld hadden. De huiseigenaren en deurwaarders maakten daar korte metten mee, desnoods met behulp van politie of een knokploeg. Het huis werd ontruimd, de meubels, of wat daar voor door moest gaan, op straat gezet en tegen opbod aan opkopers verkocht. De opbrengst ging naar de huisjesmelker om zodoende nog iets te kunnen plukken en naar de deurwaarder voor de bewezen diensten. Deze uitzettingen en boedelverkopingen waren aan de orde van de dag.

Kees

Als iemand afbetalings- of huurschulden had werd zijn inboedel verkocht. We hadden

Een Verkoop die niet Doorging.

Gestuit op de mannen van de R.V.O.

Een arbeider, wonende Dillenburgerstraat 24b, had door langdurige werkloosheid eenige schuld van circa f 10, zegge tien gulden.

Om deze schuld te verhalen, zou Woensdag 21 October om 12 uur l.i. een verkoop gehouden worden van de proletarische meubelen van onzen kameraad, door zijn almachtige hoogheid Deurwaarder Korporaal, die wij nog kenden uit de Sneeuwbalstraat.

Onze R.V.O. mannen hadden er natuurlijk de lucht van te pakken en waren met een flink aantal er op af gegaan. Toen echter vriend Korporaal en zijn kornuiten vernamen, dat onze mannen weer paraat waren, kwam hij niet eens naar genoemde straat toe, doch

nam een veiliger stelling, n.l. het Politiebureau Nassaukade in. Daar onze kameraad thans in Staphorst werkt aan de Werkverschaffing (waar ook zijn leven niet veilig is wegens de slechte levensmiddelen) werd de vrouw ontboden op het politiebureau, waar Zijne hoogheid Korporaal haar mededeelde, dat de verkoop niet doorging, doch dat haar man Zaterdag maar eens moest komen praten.

Wat toeschietelijk van mijnheer, hè ?

Arbeiders, met de kracht en de macht van onze R.V.O. mannen is deze overrompeling van dit gezin weer verhindert, maar hoeveel zullen nog het slachtoffer worden van deze parasieten ?

Kameraden, laten wij het niet meer

dulden, dat zulke dingen gebeuren bij onze medemakers. Geeft u allen op als lid van de R.V.O. Maakt uw kracht groot, door hand aan hand te strijden tegen het kapitalistische stelsel en hun klasse-justitie. Laat zien, door de macht van de arbeidersklasse, dat wij een andere maatschappij willen hebben, die voor ons hard noodig is, want de huidige is door en door verrot, waar wij onherroepelijk in ten onder gaan.

Zij, die inlichtingen wenschen omtrent alle zaken, zooals: uitzetting, verkoop, beslaglegging schulden, steunintrekking, verkorting van steun, ontslag, loonsverlaging enz. enz., kunnen kosteloos advies en medewerking krijgen van de adviescommissie, die dagelijks zitting heeft in de Tuindersstraat 85. Na 1 November in ons nieuw gebouw, Westerstraat 4.

Sluit u heden nog aan bij het R.V.O.

Een lid der Advies Comm.

een Werkelozen Strijd Comité, en dat organiseerde dan dat die boedel niet in handen viel van kooplieden maar dat het bij het WSC terecht kwam. Dus als de deurwaarder ging verkopen dan waren er twee, driehonderd werkelozen. Die werden door ons opgetrommeld en dan werden die kooplieden uit het huis gedouwd, zodat ze niet bij de veilingmeester konden komen. Wij kochten de meubels, de naaimachine voor 5 cent, een dressoir voor 2 cent. Het was nooit een hoog bedrag, maar die vent moest verkopen. Die inboedel die we opkochten bleef gewoon in dat huis staan. Dan kregen die mensen dat van het WSC in bruikleen. Dat konden ze ook nooit meer verkopen, want wij hadden dat gewoon aan die mensen in bruikleen afgestaan. Je had toen in Rotterdam bijna elke week wel zo'n aktie. Het geld om de inboedel te kopen, daarvoor werd gekollekteerd. We boden voor het geheel nooit meer dan één knaak of drie gulden. Zodra er iemand hoger ging bieden werd hij in elkaar getrapt. Dus die kooplieden kwamen niet meer op den duur.

Op Straat Gezet

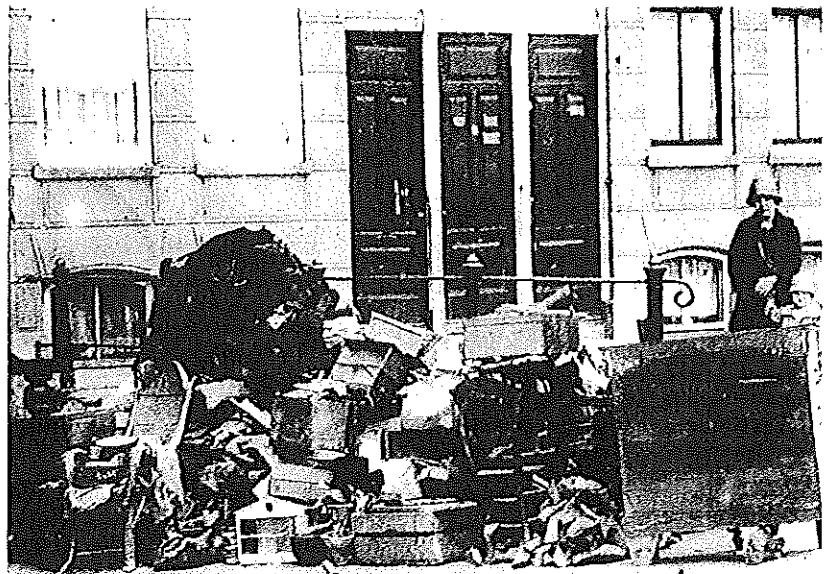
De stad heeft veel gebouwen
 Waar het glanst van glas en goud.
 Maar groot is 't aantal krotten,
 Vervallen, rot en oud !!
 In de eerste wonen rijken
 Die baden in hun geld.
 In d' andere de proleten,
 Die worden niet geteld.

In één dier arme wijken
 Daar wordt in naam der Wet!
 Eén van de minst bedeeden
 Zijn woning uitgezèt.
 Met wanhoop in zijn trekken,
 Ziet hij zijn beulen gaan,
 En staart naar vrouw en kleinen
 Die aan zijn zijde staan !

Hoe vreemd, hoe eigenaardig,
 Wanneer men er op let,
 Dat nooit één van de rijken
 Op de keien wordt gezet !
 't Zijn juist de arme stumperds
 Die hebben steeds dien strop!
 Wie, waarde stadgenooten,
 Lost eens dit raadsel op?

Het mag niet meer gebeuren
 Dat weezinwekkend werk !
 Vereenigt u in drommen
 Opl Huurders, maakt u sterk.
 Want lekker ook de daken
 En zijn de krotten kleit
 Wanneer 'de nacht gaat naken,
 Moet elk geborgen zijn !

Glazenmaker

Links: gedicht uit "De Maasecho" no 5 september 1931. Rechts: foto van een huisuitzetting aan de Hooge Boezem bij het Oostplein ca. 1928.

Ondermeer de Communistische Partij Holland (CPH) had door dat er een belangrijk strijdpunt lag in de arbeidersbuurten. De Werkelozen Strijd Comité's (WSC) en het Werkelozen Agitatie Comité (WAC) speelden een grote rol in het organiseren van het verzet tegen huurwoeker en probeerden, vaak met sukses, de uitzettingen en boedelverkoop te dwarsbomen. Het WAC stond onder leiding van de kommunist Gerrit van Burink die vanwege zijn optreden erg populair was onder de werkelozen. De WSC's waren werkelozenorganisaties per wijk of buurt door de CPH opgezet om meer greep te krijgen op werkelozen omdat de invloed van de partij terugliep in de bedrijven o.a. omdat door de crisis veel arbeiders werkeloos werden.

Jan van Leyden

Ik heb nog meegemaakt, dat was voor de huurstaking van 1934, dat iemand zijn huis werd uitgezet, toen kwamen wij in die werkelozensoos van het WSC, waar wij elkaar ontmoetten. We spraken dan af, daar wordt iemand zijn huis uitgezet en dan gingen we er met een mannetje of tien, twaalf naar toe. Er waren dan drie of vier van die Joden

van die opkopers die dat wilden kopen. Nou dan ging dat hele sprotje weg voor nog geen gulden. Je kocht voor 3 centen een dressoir en voor 5 centen een stoel en voor een dubbeltje de radio. Daar dorst geen Jood aan te komen. Daar heb ik wel verscheidene malen aan meegedaan.

Henk Bruintjes

Je had toen ook dat de inboedel van mensen werd verkocht vanwege huur- of belasting-schuld. Toendertijd werd zo'n boel naar buiten gedragen, dat werd op de stoep gezet en dan kon er een bod op gedaan worden. Wij gingen daar dan met de werklozen naar toe, daarvoor werden de flinkste en sterkste kerels uitgezocht. Als er dan zo'n opkoper bij was, dan ging er zo'n vent naast zo'n opkoper zitten en dan zei hij: "Jij biedt vandaag zeker niet hè?" Waarop die vent zei: "Nee meneer, natuurlijk niet" en dan werd dat bod gedaan en dan was er een kast of iets dergelijks en dan werd er gevraagd wat dat opbracht. "Eén cent!" riep dan iemand of twee cent en niemand ging daar boven. Dat hebben we een poos gedaan, zowat een jaar. Ze hebben er toen een wetje bijgemaakt dat die vrijer van het Rijk zelf kon meebieden om de prijs omhoog te krijgen, toen zaten wij een beetje scheef. Maar in die tijd hebben wij het wel lollig gehad, want we kochten bijvoorbeeld voor tien cent of een kwartje alles bij elkaar, de hele inboedel. Dan sjouwden we alles weer naar boven en dan was het weer goed. Dat hebben we ook gehad met Coremans. Coremans woonde achter in de Baan. Het was zo'n huis met drie deuren en die middelste deur was met een trap naar boven. Maar die deur zat er feitelijk niet meer in. Daar kon je altijd in en uit rennen. Coremans had ook schuld en toen zou ook het geval gekocht worden. Toen riep die Coremans van boven: "Ik zal jullie wel helpen!" en hij pakte de brandende kachel en die gooide hij de trap af. Dat was Coremans. Dat was wel leuk in die tijden, er was aktie hè. Je had allemaal het idealisme om het beter te maken.

Kees

Ik had zelf dertien weken huurschuld en toen werd ik dus uit die woning gezet. Ja, dat was een hele trammelant. Eén van de beruchtste deurwaarders was Buskop. Hij had een kantoor in de Witte de Withstraat. Dat was één van de belangrijkste mensen die huisuitzettingen organiseerde. Voor die huisuitzettingen gebruikten ze verpauperde mensen uit logementen. Je had vroeger veel logementen in Rotterdam. Mensen, die helemaal aan lager wal geraakt waren en helemaal verpauperd waren. Zulke mensen, zwerwers, gebruikten ze ervoor om aan huisuitzettingen deel te nemen.

Was dat eigenlijk een soort knokploeg?

Ja, een soort knokploeg van de huisbazen. Dat waren verpauperde arbeiders. Die gasten droegen bij mij de meubeltjes naar buiten of wat er nog van over was. Het waren zelfgemaakte dingen van oude pakkisten, daar had ik meubels van gemaakt. Die mensen waren verschrikkelijk om aan te zien. Maar ja, een bak koffie en een hap eten, ik nam het die mensen niet eens kwalijk. Ik heb niks tegen ze gezegd, dat is toch begrijpelijk. Ik had het zo georganiseerd: ik was aan de stempellokalen een bekende jongen en toen ik de aanzegging kreeg dat ik uit mijn woning moest had ik elke dag tien, twaalf wer-

GROOTE ACTIE BIJ EEN HUISUITZETTING.

DUIZENDKOPPIGE PRO- TEST-DEMONSTRATIE.

Met roode vlaggen door de
stad.

Dinsdagmorgen 7 uur vervoegde zich 'n deurwaarder met eenige helper, geassisteerd door een 6-tal agenten in de woning van kam. R., wonende v. Walravenstraat, met de bedoeling hem uit zijn woning te zetten wegens huurschuld. Kameraad R., die reeds sedert Mel zonder werk loopt, heeft tot op heden nog geen cent steun

ontvangen. Op alle aanvragen werd afwijzend beschikt door M.H. De Gemeentelijke Woningstichting heeft hem laten vervolgen voor achterstallige huur, ten bedrage van f 32.—. Oorspronkelijk zou de uitzetting plaats hebben moeten vinden op Vrijdag 25 Augustus. Door het massale verzet der arbeiders kon dit worden verhinderd. Teneinde nu de arbeiders te misleiden beloofde men dat de uitzetting niet plaats zou vinden. Een minnelijke schikking kon veel onheil voorkomen. Inderdaad kreeg kam. R. dien dag een bewijs dat hem in 't vervolg f 10.— steun uitbetaald zou worden. Door het zoete gesluit van den vogelaar, verslaptte de waakzaamheid van de arbeiders en werden de barricades afgebroken, die geformeerd waren aan deuren enz.

De uitzetting.

Nietlegenslaande alle mooie beloften vond de uitzetting Dinsdagmorgen plaats. Toch waren de arbeiders spoedig aanwezig. Binnen weinige oogenblikken waren eenige honderden arbeiders opgetrommeld. Een roode vlag werd op de verhuisswagen geplaatst. Daarnaast een bord met als opschrift: „In naam der Koningin het huis uitgezet”. Vanzelfsprekend groeide het aantal ar-

Rotterdam

belders ledere minuut sterk aan, zoodat te ongeveer 9 uur ruim 1000 man achter en opzij van de wagens demonstreerden. Tevens hielden men aan ieder huis, zoodat de

belangstelling enorm was. De politie jaagde als dol geworden door de straten. Niettemin hebben de arbeiders van de L.M.O. ruim 3 uur gedemonstreerd. In het partijgebouw werd de huisboedel zoolang onder gebracht, omdat de politie dreigde het gehele meubilair naar de vuilverbranding te zullen brengen, wanneer er geen einde aan werd gemaakt.

Kensgezinde strijd.

Een knap staaltje van solidariteit heeft zich hier gedemonstreerd. Partijloozen, anarchisten, O.S.P.'ers, communisten, strecken schouder aan schouder tegen de laffe aanval op een onzer kameraden gepleegd. De Rotterdamse bourgeoisie heeft hier een lesje gehad van consgezind optreden. De heeren zullen zich wel tweemaal bedenken alcer ze nogmaals zulke streken uithalen.

Openbare verkoping in de Helmerstraat. De kommunist Gerrit van Burink spreekt de belangstellenden toe, juli 1928. Schuin achter hem staat Henk Bruintjes.

kelozen in huis. Als dan die deurwaarder en de politie zou komen zouden we verzet plegen. 's Morgens om vier uur: honderd politieagenten boven op het dak, in de straat, heel de buurt afgezet, de trap vol politieagenten. We zaten met werkelozen, we hadden drie nachten lang werkelozen thuis gehad, die zaten te kaarten. 's Morgens gingen ze een paar uur slapen op de vloer. Een dag of vier na datum kwamen ze: een hele bus vol politieagenten, te paard, op de fiets en lopend. Het hele blok van de Walravenbuurt, Groene Hilledijk zetten ze af. Maar wij hadden een systeem gemaakt van bellen bij elkaar. Toen dreigden ze: ze zouden het slot uit de deur schieten en ze stonden klaar met koevoeten om de deur open te breken. Ik had het expres willen rekken tot een uur of half elf, elf uur en dan waren de mensen aan de stempellokalel gewaarschuwd. Die kwamen ook met een paar duizend. De huisuitzetting ging gepaard met een hele demonstratie door de buurt. Mijn boedeltje, wat er nog van over was, ging op een handwagen. Daar heb ik een groot spandoek op gespannen en twee rooie vlaggen erop. En toen zijn we gaan rijden, de Beijerlandse laan, Groene Hilledijk, een zijstraat in de Slaghekstraat, politie te paard ervoor en politie te paard er achter, fietsende politieagenten, rondom politie-agenten. En honderden en honderden werkelozen er achter en zingen en rellen. Toen was het één uur geworden en toen kwam de inspekteur naar mij toe en die zei: "Als je nou niet weggaat dan gaat het naar de vuilverbranding, dan nemen we het in beslag. Je verstoort de orde". Dat was het einde. Toen ben ik 's middags om een uur of twee naar de Janne Bouwensstraat gegaan en daar kraakte ik een woning. Er stonden er plenty leeg. Ik heb er een stoel en een tafel ingezet en toen was die woning van mij, kon die me er niet meer uitzetten. Dat was toen zo'n verordening dat als je een stoel en een tafel en een bed in huis had, dan was je gerechtigd om in die woning te blijven. Ik heb daar nog een paar jaar gezeten. Maar ik heb dus tegen die huisbaas gezegd, dat was een christelijke vent, die kon ik heel goed, een wagenverhuurder, een zeelander, "Nou moet je luisteren, als jij zorgt dat ik geld krijg voor de huur, dan krijg jij huur. Ik ben niet ongenegen om huur te betalen, zorg jij er maar voor". Affijn ik heb een hele middag met die vent zitten praten. Trouwens ik had altijd een dreigement dat veel toegepast werd. Er waren toen veel wandluizen in de huizen, die waren toen heel populair die wandluizen en dan zei je tegen een huisbaas: "Als jij me er uitzet of als jij rottigheid wil en ik moet uit de woning dan weet ik een manier om wandluizen te kweken". Ik zal je eens vertellen hoe dat gaat: je neemt een hoop zaagsel en je doet er één wandluis in en je zeikt erin, dat is zeer

voedingswaardige stof voor de wandluizen en dan heb je in een tijd van een wip een fles met wandluizen. Nou daar waren ze als de dood zo bang voor natuurlijk. Want zo'n blok was in een tijd van een scheet besmet met wandluizen en daar moesten ze niks van hebben. Ze moesten dan de gemeente laten reinigen en ontgassen dus zo'n dreigement was zeer populair. Hij liet me dan in ieder geval wonen, ik heb toch later wel huur betaald, ik ben geen slecht mens, ik behoor niet tot de kriminelen. Ik betaalde gewoon huur als ik het had en als ik het niet had dan ging het gewoon over. Als zij nou maar zorgden dat ik het had dan zou ik wel gewoon betalen.

Er stonden massa's woningen leeg. Ik zal je een voorbeeld geven, ik heb drie maanden in de Beverstraat gewoond en toen hoefde ik geen huur te betalen als ik die woning maar nam. Ik kreeg een traploper, ik kreeg behang en ik kreeg verf. Dat soort voordeeltjes zijn er nu niet meer. Er was toen geen woningnood en er was ontzettend veel gebouwd, er stonden veel woningen leeg.

HUURSTAKING

Door de CPH was in Rotterdam een spreekuur opgezet om mensen te helpen en te ondersteunen bij ambtelijke willekeur, zoals korting van de steun, en bij acties tegen huurwoekeraars. Ook de Revolutionair Socialistische Partij (RSP) onder leiding van Ab Menist hield zo'n spreekuur. Het was een gratis adviesburo voor werkelozen. In het begin van de jaren dertig verscherpte de crisis zo erg dat de mensen wanhopig werden. Het beleid van de gemeente was bikkelhard: de steun bleef laag, de huisbazen hadden vrij spel en elk verzet werd neergeknuppeld. Al snel vond er georganiseerd verzet plaats tegen de huurwoeker en de te lage steun door middel van de huurstaking. Aanleiding was meestal huurverhoging of steunverlaging. De mensen betaalden dan de huurverhoging niet of de steunverlaging werd van de huur afgetrokken, jammer voor de huisbaas. Vaak lukte het wel om iets van de huur af te krijgen, tenminste als de buurt solidair bleef en zich goed organiseerde. Meestal werden er eisen gesteld aan de huiseigenaar door een huurderscomité: bv. één gulden huurverlaging en reparaties aan de woningen. Ging de huisbaas daar niet op in, dan ging men in huurstaking en betaalde geen huur meer of een door het huurcomité zelf vastgestelde huur. Soms ging de huiseigenaar in op de eisen en meestal werden er dan wat reparaties gepleegd. Vaak ook werden de huizen ontruimd op bevel van de kantonrechter door een deurwaarder.

Toeschouwers luisteren naar de toespraak van Gerrit van Burink in de Helmerstraat.

Door de huurdersbond waren dan al ergens anders in de stad huizen gekraakt voor de gezinnen die uitgezet werden. De mensen die bij huurstakingen betrokken waren liepen de kans om op de zwarte lijst te komen van de Vereniging van Huiseigenaren. Dan kwamen ze moeilijker aan een huis. De Sociale Dienst, toen Maatschappelijk Hulp Beaton, hielp de huiseigenaren soms ook wel een handje door de huurstakers hun steun uit te betalen in een beetje geld en een huurbon. Een bon dus die je alleen kon gebruiken om je huur te betalen.

Meereke

Er was huurstaking in de Beverstraat en wij deden er ook aan mee. We hadden f 7,50 steun in de week. Nou, wij betaalden ook geen huur. Mijn man ging zaterdag zijn steun halen en dat kreeg hij niet. Hij heeft toen de hele middag op de klacht gezeten en toen kreeg hij naderhand f 3,50 en een huurbon van f 4,- Dus toen konden we niet meer staken.

Zo'n huurstaking vereiste grote solidariteit van de huurstakers onderling, dat lukte niet altijd. Sommigen durfden de stakingen niet aan omdat ze bang waren voor de gevolgen, bv. uitzetting bij verlies van de staking. Deze "maffers" hadden in de buurt geen leven meer, hun huis werd gebrandmerkt en het gebeurde dat ze alsnog uit de buurt moesten vertrekken vanwege pesterijen. Ook de buurtwinkels ondersteunden vaak de huurstakingen van hun klandizie en verklaarden zich solidair. Ze verkochten dan ook geen spullen meer aan maffers. De buurtgrutters leefden vaak onder dezelfde slechte omstandigheden als de proletariërs. Na verlies van de staking door fors optreden van de huiseigenaar en uitzetting werden z'n huizen "besmet" verklaard. Er werd dan gezorgd dat niemand zijn huizen meer huurde.

De eerste massale huurstaking vond plaats in het hart van Rotterdam, in de Tuinderstraat juli 1931. Deze door de CPH gecontroleerde aktie leverde een complete overwinning op voor de huurstakers. Na deze overwinning volgde er een golf van huurstakingen in Rotterdam. In augustus 1931 werd er in de Beverstraat een huurstaking georganiseerd door de CPH. Het ging om 30 woningen van één eigenaar. De stakers wilden f 1,30 van de huur van f 4,30 af hebben. Er hingen rode vlaggen van de CPH uit de ramen en de Maasecho, de rotterdamse CPH-krant meldde: "De stakers hebben zich en bloc bij den Rotterdamschen Huurdersbond aangesloten. De overwinning in de Tuinderstraat op den huisjesmelker heeft de arbeidersklasse van Rotterdam doen zien, dat een aanval op het kapitalisme met succes kan worden gedaan." Via de kantonrechter kreeg de huisbaas drie uitzettingsbevelen. De politie werd 's ochtends vroeg aangevoerd in drie bussen van het gemeentelijk vervoerbedrijf, zo'n 90 agenten aangevuld met rechercheurs. Ook verschenen er 10 materiaalwagens van de gemeentelijke reinigingsdienst, die de meubels zouden moeten vervoeren. De deuren werden ingeslagen omdat ze waren gebarrikadeerd met bedsteeplanken. De trappen waren ingesmeerd met groene zeep en hiervoor liet de politie een wagen zand komen. De deurwaarders lieten meer helpers opdraven, maar die werden bepraat door de huurstakers en weigerden hulp bij de uitzetting. De politie provoceerde door het afzetten van de buurt en het meppen met de lat uit de motors met zijspan. Het werd een rel. Er werd meer politie aangevoerd en tegen de motors met zijspan werden spijkers op straat gegooid voor het politieburo in de Paul Krugerstraat. Barrikades werden opgericht en de dienders werden bekogeld met stenen, flessen, fornuizen, matrassen en teilen. De huurstaking leverde geen resultaat op. De Huurdersbond van de CPH ging verder met het organiseren van huurstakingen omdat de kommunisten mogelijkheden zagen om via deze akties aanhang te verwerven onder de werkelozen. Er waren bij de rellen ook steeds Roodfrontstrijders betrokken. De Rood Frontstrijders Bond (RFB) was de knokploeg van de CPH. De CPH wilde bij haar bemoeienis met huurstakingen dan ook geen andere politieke organisaties. Het stakingskomité diende zich aan te sluiten bij de Huurdersbond die door de partij gecontroleerd werd. Op die manier werden de huurakties politiek gereedschap van de CPH, die minder geïnteresseerd was in de resultaten voor de huurders, dan in de resultaten voor de partij. De eisen die ze stelden waren dan ook dikwijls te hoog gegrepen en te propagandisties. Evenals de huurstaking in de Beverstraat hadden de latere huurstakingen veel minder resultaat dan die in de Tuinderstraat.

In juli 1931 werd er in de Eerste Diergaardestraat een kommissie opgericht door buurtbewoners. Ze vroegen de huisbaas één gulden huurverlaging en een gesprek om hun eisen toe te lichten. De huisbaas wilde wel tijdelijk de huur verlagen met 50 cent, maar dan alleen voor de armsten en het moest na verloop van tijd toch bijbetaald worden. De 57 huurders weigerden. Er werd onderhandeld met de burgemeester, hij ging er op in omdat de Sociaal Demokratiese Arbeiders Partij (SDAP) de huurstaking steunde en 15 gemeenteraadszetels had. De huur werd verlaagd met 50 cent, dus de aktie had een

redelijk resultaat. Belangrijk was dat de huurderskommissie zich niet had ingelaten met de CPH of de RSP. Als "beloning" gaf de gemeente toe aan de huurstakingers om zo te laten zien dat: als je het maar netjes doet en je niet inlaat met relschoppers, is er best te praten met huisbazen en ambtenaren. Zo probeerde de SDAP de CPH de wind uit de zeilen te nemen.

Ook de RSP nam initiatieven tot huurstakingen of ondersteunde de buurtcomité's. Van samenwerking tussen CPH en RSP was geen sprake. Op 28 augustus 1933 brak er een huurstaking uit in de Eerste en Tweede Diergaardestraat. Het RSP-gemeenteraadslid Ab Menist had de leiding. De RSP zag meer brood in het onderhandelen, dan in het uitlokken van een konfrontatie met de politie door het stellen van radikale eisen, zoals de CPH. De huizen waar het om ging bestonden uit één kamer met een slaaphok en een keukentje. Soms leefden daar gezinnen in van meer dan acht personen. De toestand van de huizen was verschrikkelijk slecht, de huren waren door de vele verschillende eigenaars fors opgejaagd, van f 2,25 per week tot f 4,95 en f 5,95 per week. De huurstakingers eisten een verlaging van één gulden. Er werd een brief gestuurd aan de gemeente en daarin stond o.a. het volgende: "dat de woningen een huurprijs doen van f 5,- per week, dat deze woningen bestaan uit vier bij drie en een halve meter, waarvan afgetrokken moet worden een portaal voor de buitendeur en een keuken van vier bij anderhalve meter, dat zich in de genoemde kamer twee bedsteden bevinden, waarin geen behoorlijke ventilatie is, dat zich in de kamer zelf slechts één raam bevindt, dat de bewoners een huurkoopinstallatie voor het elektrische licht moeten betalen, die het eigendom van de eigenaar wordt, dat de woningen zeer slecht onderhouden zijn, dat de bewoners van meening zijn dat niet alleen het onderhoud in orde moet zijn, dat verzoeken tot de eigenaar gericht niet tot een gunstig resultaat hebben geleid, dat de bewoners zich daarom tot den Raad met het verzoek wenden te besluiten B & W opdracht te verlenen stappen te ondernemen, die tot het voor de bewoners gewenste resultaat zullen leiden." Er verschenen autoriteiten die de ellende kwamen bezichtigen: de bouwpolitie, een hoofdinspekteur van politie, de directeur van de Vereniging van Huiseigenaren en deurwaarder Buskop namens huisbaas Kratz. Na enig onderhandelen kwam men tot een overeenstemming: de huren werden f 4,50 per week, de huiseigenaar betaalde de gerechtelijke kosten en zou ook alle reparaties verrichten. De RSP-krant "De Baanbreker" sprak van een overwinning. De CPH, die geen kans kreeg bij deze huurstaking, startte een hetze tegen de RSP en Ab Menist. In 1933 volgden nog een groot aantal huurstakingen, sommigen met resultaat, de meesten zonder. Het hoogtepunt was in 1934. In juli brak er een complete opstand uit n.a.v. een steunverlaging. Colijn wilde de steun verlagen en de bevolking reageerde furieus. In Amsterdam brak het Jordaanoproer uit en ook in Rotterdam gingen de mensen de straat op. Crooswijk en de Oleanderbuurt waren hier de brandhaarden. De huur werd niet betaald om de steunverlaging te compenseren. De politie greep keihard in. Er ontstonden barrikade-gevechten en er viel een dode. De heersende klasse maakte een eind aan de opstand door middel van het inzetten van militairen. Na 1934 is er in Rotterdam geen sprake meer geweest van huurstakingen, de resultaten liepen terug en de mensen waren de politieterreureur moe.

Glas in Lood

Hij koopt wat ouwe panden,
En doft z' een beetje op.
Met winst gaan z' uit zijn handen,
En nooit heeft hij een strop.

Zoo hier en daar een likje
Van geel en groen of rood,
Voor al niet te vergeten
Dat mooie glas in lood!

Hij kan dat makk'lijk klaren,
Die grap kost hem geen duit,
En die niet wil betalen
„De straat maar op, er uit!”

De huurders moeten dokken,
Al spelen z' op hun poot
Wat is nu 'n enkele gulden
Voor prachtig glas in lood?

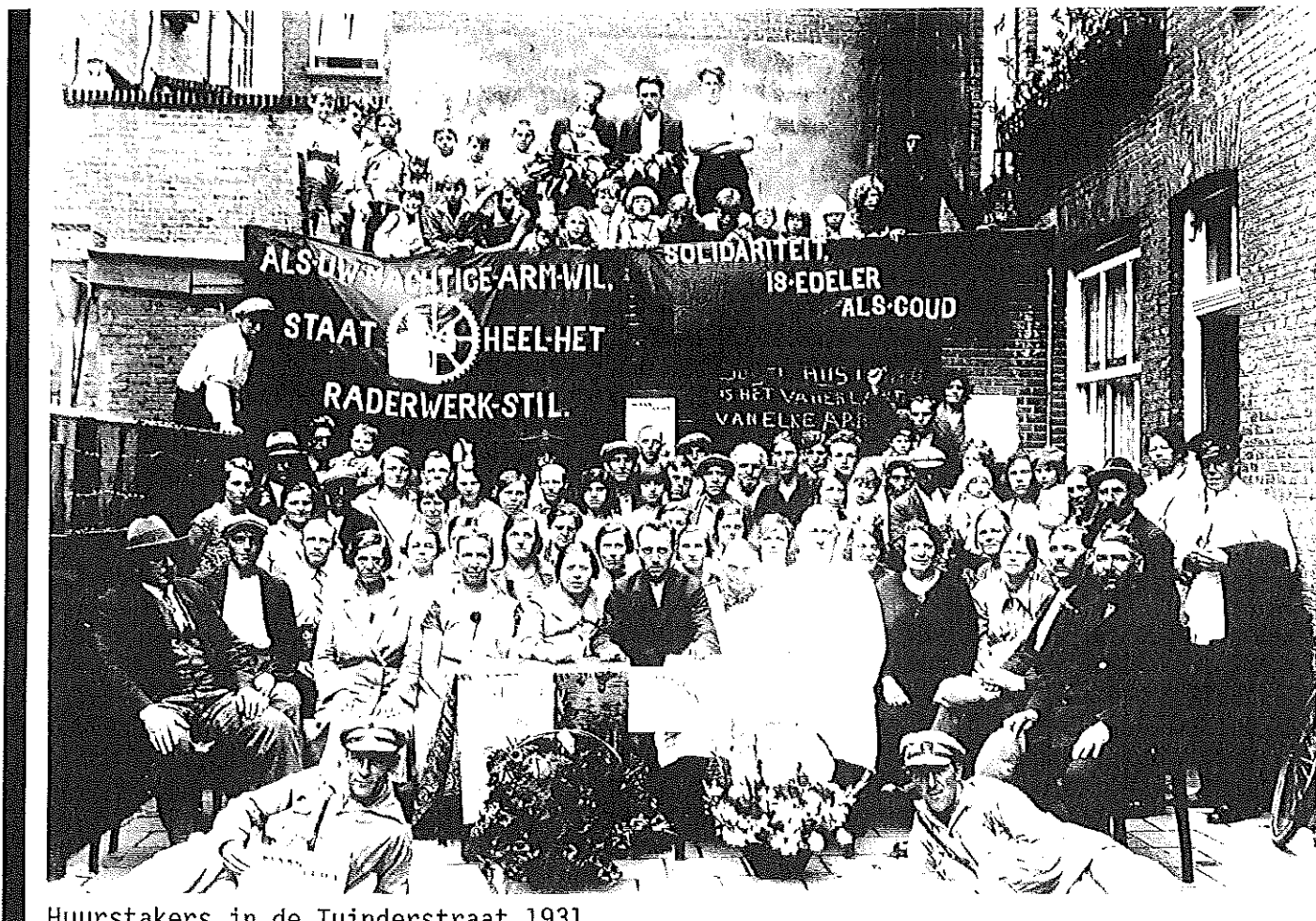
Neen, 't is niet veel één gulden,
Van zijn kant niet misschien,
Maar wel voor hen, die immer
Het spook van d' armoe zien:

Zij kunnen die niet missen,
Want zij zijn naakt en bloot!
Hun buik is niet te vullen,
Met verf en glas in lood!!

Zeg huisbaas, die van lijden,
Van geen ellende weet!
Is 't in deez' slechte tijden,
Wel mensch'lijk wat je deed?

Jij brengt nóg meer ellende,
Ontsteelt den kind'ron brood.
Gemeene huisjesmelker:
„Sterf! Met je glas in lood!”

DE TUINDERSTRAAT

Huurstakers in de Tuinderstraat 1931.

Kees

De Tuinderstraat was heel belangrijk, want het lag in het midden van de stad en het was een gesloten arbeidersbuurt, één van de armsten ook. Mensen waren in verzet. Daar omheen dat centrum van de stad, daar waren ook dikwijls een hoop van wat je nu vrije jongens zou noemen. Dat waren mensen die zich buiten het arbeidsproces hielden, handelaartje, scharrelaartje, die toch onafhankelijk van het apparaat stonden en daardoor deel konden nemen aan akties zonder daar dan het slachtoffer van te worden. Die konden dus een hoop doen, die konden daardoor mee-organiseren en meewerken. Maar dat gold niet alleen voor de Tuinderstraat, hoewel de Tuinderstraat dikwijls in het middelpunt wordt gesteld. Hier in de Oleanderbuurt en in de Tweebosstraat en in de Rubroekstraat zijn diezelfde zaken aan de hand geweest. Kijk de Tuinderstraat staat centraal omdat daar die dode gevallen is destijds. De situatie in de Rubroekstraat was zo dat de soldaten met geweren op dak liepen en schoten als er maar een raam open ging. Hier in de Oleanderstraat is het precies eender zo geweest. Ze waren massaal in huurstaking in de Beverstraat hier. Dat kon je organiseren, maar het waren allemaal geen kommunisten, dat moet je niet denken. Het waren mensen die uit noodzaak in verzet moesten komen, ze konden niet anders. Het was niet zo van: nou ga ik eens lekker in verzet, maar het kon niet anders.

De huurstakingen in het begin van de jaren dertig waren vaak het enige aktiemiddel voor de sloppenbewoners om de armoe nog een beetje van het lijf te houden. Het eigenaardige van een huurstaking was dat men geld in de zak hield terwijl een staking in een bedrijf altijd geld kostte. Bij zo'n huurstaking ging het er altijd heftig aan toe, het was klasse tegen klasse. Eén van de huurstakingen willen we er uit pikken en uitéén rafelen, de huurstaking in de Tuinderstraat van juli 1931.

De Tuinderstraat lag in het hart van Rotterdam en liep van de Binnenweg naar de Kruiskade (waar nu de Doelen staat). Samen met de Mauritsstraat, de Nadorststraat en de Crispijnlaan vormde de Tuinderstraat zo'n beetje de oudste buurt van de stad. Het waren lange lange smalle straten, met veel achterhofjes en doodlopende zijstraatjes. De

BULLETIN
VAN DE MAAS ECHO, WEEKBLAD VOOR ROTTERDAM.
EN OMSTREKEN VAN DE COMMUNISTISCHE PARTY.
 DE HUURVERHOOGING IN DE TUINDERSTRAAT.
EEN MOORD PAVS 20

Nadat de politie te paard met zweep-
 latten en te voet met sabel en
 revolverschoten alle straten in de
 omtrek van de Tuinderstraat don-
 heelen avond van Woensdag 22 Juli
 onveilig hadden gemaakt, werd te tien
 voor half één in den nacht een laatste
 charge in de Mauritsstraat uitgevaard.

Begonnen by de Aert v. Noeststraat, wer-
 den tot de Kruiskade toe en over de K.
 Kruiskade de verschillende groepen
 pratende menschen weggesagd. Een
 Minut of 10 nadat alles schoon was,
 kwamen drie bureu van No. 10 en 12 naar
 buiten en een praatje te maken.
POLITIE WAS NIET MEER TE ZIEN.
MENSCHEN WAREN ER NIET MEER TE ZIEN.
DE STRAAT WAS DONKER EN STIL.....

Op een gegeven moment hoorden de drie
 pratenden EEN SCHOT. Waarop ze achter
 weinig acht gaven omdat er al zoo veel
 geschoten was dien avond en vooral
 ook

OMDAT ZE NIEMAND ZAGEN.

Eén á twee minuten later achter
 hoorden ze weer een schot en tegelyk
 viel er één van de drie, onder het
 slaan van een zaachten kreet, achter-
 over naar. De gevallen heeft verder
 geen geluid meer gegeven.

HY WAS DOOD.

Toen hy viel, stortte zich zyn vrouw,
 die hem van boven uit het raam had
 zien vallen, naar beneden OM TOT DE
 ONDERKANT TE KRIJGEN, DAT HY INDERDAAD
 DOOR LAATJE SCHIEDMOED OM HET LIVEN
 WAS GEBRACHT.

Omiddelelyk nadat de man gevallen
 was, getroffen door EEN SCHOT-PPROEIS
 IN HET VOORHOOFD, hebben de beide
 anderen, die met hem stonden te pra-
 ten, EEN RECHEROEUVER zich uit het
 donker zoo snel mogelijk uit de voeten
 zien maken in de richting van de
 Aert v. Noeststraat.

LEEST DE TRIBUNE, AGENTSCHAP TUINDERSTR. 85.
A BONNEERT U OP DE MAAS ECHO, VERSCHYNT / Av.

ER IS HIER GEEN SPRAKE VAN EEN
 VERSTAAKING MOGEL OP JOO LIEZE
 GEWISSE, maar volgens de getuigen-
 verkliaringen

MAAS DUIDELYK van een
SPRISKE UITGEVOERDE, REVOLEVERIEDE
REVOLVER-AANSLAG.

Ongeveer twintig minuten na het
 geboude arrivarsds de tot drie
 maal toe door omvonnende bureu op-
 gebalde zijkensauto, die het slaacht-
 offer van deze

MOORDAANSLAG DOOR EEN RECHEROEUVER
 naar het ziekenhuis Coolingsel
 heeft gebracht.

AANCIFFEN VAN DE MOORD WERD DOOR
BEIDE GETUIGEN ERVAN GESDAAN in de
 Witte de Withstraat.

Van kersert over vier tot half vyf
 ongeveer hebben toen een inspecteur
 en drie agenten opmatigen gescomen
 vanaf de plaats waar de leffe sluip-
 moordenaar stond tot de plek waar
 zyn slaachtoffer viel (170 M.)

Zyn slaachtoffer heet Groenewald en
 healdt onder den naam LEONARDI als
 "artist" zyn schamel kostje op.

hy leat een **TOTAAL ONVERLOOGE VROUF**
VAN 26 JAAR, DIE OP ALLE DAGEN
LOEFT EN TEEDE KLEINE KINDEREN
ACHTER.

AAN DE HUURPENNINGE
VAN KOPMELS
KLEEFT BLOED.

DE HUURSTAKING.

Periodiek verschynent orgaan der bewoners der Tuinderstraat,
 onder redactie der bewoners zelve.

Tuidelyk redactia adres, Tuinderstraat, 66, Rotterdam.
 STUNT DE HUURSTAKING, VERKOOPDE EN GIE
 MEDE HUURBEWONERS.

De busgeslyke pers probeert op alle mogelyke
 en onncgelyke manieren de HUURSTAKING in de TUINDERSTRAAT by de
 bevolking van Rotterdam in een kwaad daglicht te stellen.
 Zy publiceert de maast. leugersche berichten
 hierover waarin zy het voorstelt alsof deze staking maar een in
 elkaar gezet rellietje is, en of de bewoners niet bereid zyn om
 huur te betalen, DIT IS EEN BESWISSE LEUGEN DER BUSGESLYKE PERS.
 De bewoners zyn bereid criditlyk de huur te betalen als er aan
 de gedane afspraken gevolg wordt gegeven.

Wat is er eigenlyk aan de hand ???
 De huisjesmelker KOPMELS heeft nazelyk deze krotwoningen aanmerke-
 lyk in huur verhoogd, TEGEN DEZE VERHOOGING GAAT NU HET PROTEST.
 DUS HIER IS GEEN SPRAKE VAN WEIGERING VAN HUURBETALING, MAAR DE
 BESWISSE WEIGERING DE HUURVERHOOGING TE BETALEN, ZOALS ALLIS HUIS-
 JESMELKERS OP HET OOGENBLIK DOET, WAARBY ZE HUN KROTTE EN BESTIE
 OP EN LATEN DE HUURDERS DE KOSTEN DAARVAN BETALEN.

Zoo ok KOPMELS, hy echter maakte met de bewoners de afspraak, dat
 deze verhoging maar een jaar zou duren, Trans achter betalen da-
 bewoners al te minsten en KOPMELS wil van geen verlaging weten.
 De verhogingen zyn niet gering, per zyn er by van 3 gulden per week.
 Het sryekt wanzel dat tegen deze afsprakenpraktiken verzet der
 bewoners gekoren is. Wat doet KOPMELS nu om dit verzet te smoran?
 Hy krees natuurlyk van den rechter toestemming tot uitzeetting van
 én der bewoners, waarom niet de eens? Omdat die eens communist is,
 en KOPMELS weet dat als die van zyn woning wordt verzyerd, dat
 daarmee het verzet van de overige bewoners zal zyn gebroken, hy
 rekent echter verkeerd, het verzet tot betaling der HUURVERHOOGING
 gaat door.

De communistische bewoner moet binnen twee maal vierentwintig uur
 de woning ontruimd hebben, en zoo niet dan zou de sterke arm er
 aan te pas komen, Hetgeen ook is gebeurd en wel op de bekende besot-
 achtige manier, deze uitzeetting is gesied met sabelhousen, knuppel-
 slagen en revolverschoten.

HIER AFBILDEDE (waaronder één vrouw) WERDEN BENSIG VEROND.
 Een massaa politie rebauken zyn voor deze uitzeetting gecobiliseerd,
 en om aan hun hun bedrijf een meer SLACHTENS-KARAKTER te geven heb-
 ben de knuppelaars niet terug gelidnet om er een bloedige dag van te maken
 Een der bewoners, een man op leeftijd, wiert door een der HELEN een sa-
 belhouw toegelidnet, die deze twee man een gepende hoofwond van dir-
 ge ACHTER DEFTMESTEN bezoren. Een ander arbeider kreeg een dussingde
 KNUW, dat een bloed uitstorting aan een der schouders tot gevolg had.
 Daarna kreeg een der vrouwelyke bewoners een sabelhouw over de borst,
 en als clou van het geval gingen deze bloed-torstige ORDER BEWAARDERS
 over tot een schietparty.

Men ziet hieruit, dat het UITBITINGS-FRONT goed gesmeed is, alle politi-
 tie helden zyn in het touw om je te slachten voor de WINSZ van KOPMELS.
 Het doet een zenen koken, harsby te bedenken, dat deze SLACHTENS be-
 taald worden van OIS ALLER AVGEREFSTE BELASTINGHOUT, en men kan er
 vast van opan, dat met de 80 oponten, van de SOCIAAL DEMOCRATISCHE
 WISHOUDER VAN FINANCIEN, dit esdele corps nog zal worden versterkt.
 BUURTBEWONERS, HOUDT U SOLIDAIR, LAAT ZE NIET DOOR DE UITZETTING VAN
 VELLEMAN BEANGSTIGEN, LAAT ZE ACTIE NIET VERLOOGEN, MAAR BLYFT WEIGEREN
 IEDERE VERHOOGING VAN HUUR TE BETALEN.

Bedenk hierby, dat deze HUURSTAKING niet alleen by de Tuinderstraat
 zal blyven, maar dat dit het begin is van een groote actie over de ge-
 heele stad, TEGEN ALLE HUUR WOKERS.

BEZOEKT DE PROTESTVERGADERING, VRYDAG 24 JULI, 8 UUR VERKOOPDE KAAAL.

CPH-pamflet van donderdag 22 juli, waarin wordt gereageerd op de politimoord op Leonardi.

huizen waren oud en vervallen, sommigen stonden letterlyk op instorten. In deze
 volksbuurt leefden veel werkelozen, losse arbeiders en scharrelaartjes. Mensen met in
 de regel grote gezinnen zaten hier op één gepakt in stinkende en benauwde hokken. On-
 danks de slechte staat van de huizen waren de huren abnormaal hoog en sinds de af-
 schaffing van de huurwetten in 1927, hadden de huisjesmelkers helemaal vrij spel. De
 huren gingen ten hoogste sprongen omhoog. Na elke zogenaamde woningverbetering werd de huur
 met een paar kwartjes opgeslagen. Verhoging van de gemeentebelasting werd afgewenteld
 op de ruggen van de huurders. De hogere huren van de nieuwbouw werden als excuus ge-
 bruikt voor huurverhogingen en ga zo maar door. Sommige gezinnen betaalden al de helft
 van hun steun aan huur. Met de loon- en steunroof van de Colijnregering werd dit al-
 leen nog maar méér. Bij veel mensen stond het water aan de lippen. Er waren gezinnen
 die nog maanden achterstallige huur moesten betalen. De situatie werd steeds wanhopi-
 ger en actie kon niet uitblijven.

De Tribune en het Rotterdamse Volksdagblad schreven op 24 oktober 1930 de volgende
 regels over een zogenaamde opknopbeurt aan de woningen in de Tuinderstraat:
 "In de Tuinderstraat daar is een hofje dat door 36 gezinnen wordt bewoond. Dezer da-
 gen is de eigenaar begonnen met uitbreken en repareren onder dwang van den wonings
 en gezondheidsdienst. De woningen zyn krotten, maar nu de eigenaar ze laat verbou-
 wen is het heelemaal een bende.... Dat gaat namelijk met sprongen..... De eene dag
 komt de metselaar en breekt een stuk weg. Na twee of drie dagen komt de timmerman en
 zet een raam of deur in het gemaakte gat.... Weer naar een paar dagen zet de schilder
 een ruit in.. Op dezelfde manier werkt ook de loodgieter, wat meebrengt dat de bewo-
 ners om den haverklap zonder water zitten, daar de man natuurlyk niet telkens al die
 gezinnen kan waarschuwen.... Men is hiermee nu reeds maanden bezig.... Deze verbou-
 wing zal de menschen daar in dat hofje nog lang heugen. En als dan alles klaar is, dan
 krijgen ze een blijvende herinnering, namelijk HUURVERHOOGING als souvenir...."

BULLETIN
VAN DE
MAASECHO
WEEKBLAD VAN DE COMMUNISTISCHE PARTY VOOR
ROTTERDAM EN OMBSTREKEN.

Vrijdag 24 Juli PRIJS 10 CENT

In de Tuinderstraat, een bewijs van de verscherpte
aansettingen stellingen in het introductie kapitalisme, dat zich met heel
niet gevuld wil hielden in Rotterdam was goed als in Londen.

DE INGRAVEN VAN een VERMOORDE uit de LAURUSSTRAAT
vindt plaats op HALFDAG a.s.

Ophef uit de TU. KWAKES blijkt dat de officiële berichten voor
de gemiddelen bij de huurstaking riot met de werkelijkheid vóórtoont
aan, zijn uitbreit den

DEEN HANDE BLOEDIGEN RELEVENDE POLITIE AGENTEN, met een
het hief te DE J. ROZENDEN van E. TERKRAAL zijn om een WILLE VERANT
RUCHELIJK voor deze

MOORDENAAR

WIE IS DE MOORDENAAR VAN LEONARDI?

DE ZAAK van KOPMELS
gemaakt tot een zaak VAN DE KATHOLIEKE KERK?????

mededelingen van geloofwaardige arbeiders die bij de uitroeping van de
KAK: 7. op het dak van het betrefvriende personeel hadden post gewat
ken dat op hen gezocht werd vanaf een hooger gelegen dak, dat
ANDER HEEFT ZIJKEN ZIJN DAN DAT VAN de KATHOLIEKE KERK.

Er kon niet worden vastgesteld of de Zoor Barbaard Heeren Geestelijke
Zelf vuurwapenen hadden ter hand genomen ter verdediging van de
langen van de Huisbaas welker dak wel vrijgeplaat aan de Politie Rahaunen
af andorbuig gegeven hadden boven op de ol-oude vrijplaats voor LHS
IDIGERE de Kerk.

DE SPAN VAN ZAKEN (P DUNDERDAG
-o-

Schuldzaam omdat, snergens DE MOORD OP LEONARDI algemeen bekend was
gevoerd, is door de Bepaaltiseerden met de Huurtekors met busen
stap gassen en te Collooteren voor een behoorlijke begravenis van
DEN VERMOORDE maar die onbevulde deed van Arbeiders schiedrijkt
hoort de Politie door hant geweld willen kapot maken; een der GUL
INGRANZEN werd gearresteerd en de bus werd hem afgepakt. De vorant
merrijke constanters kansen toen den arrestant te hulp en bevrijden het
ten slotte terwijl het ook gelukte de bus weer in handen te krijgen.
Bij het gevecht dat zich daarbij heeft afgespeeld worden drie personen
gewond door Revolverochoten; een van hen was een jongetje van twaalf
twaalf jaar dat aan de deur van hun woning voor zijn vader gladdeken uit
vond te kromen maar het niet was dat, hem de Revolver loeg geschoten
noren de reukende die kank was nomen de Politie zeg hard op de
wisten te drijven als nog nooit Politie agenten goloepen hobben. De on
standers hebben hun buik vast gebouwd van betolschen

Natuurlijk zijn daarna weer een paar beraden agenten aan gekomen die
... door te overgeven zij hebben zich daarbij onthouden om verdere
gevoeden of worden te maken. DE MOORD OP LEONARDI schijnt de BOURGOISIE
voor het ogenblik angstig gemaakt te hebben voor nog verdere orde ver
storingen en het heeft haar bouleschachten waardoor de volkwende nog verdere
aan steigen en het niet er uit als of de Politie partij op het ogenblik
blijft koest wordt gebouwd. Althans sommige spelen zich in de avond ten
nealen of die anders niet gelid worden gevonden zijn, de politie werd
gekend en in de maling genomen en uit gelachen en er werden ook on
... met zakasid, zonder dat de Revolverochoten bij te pas
...

Zal het Politie Escoupeel met dat voor een niet gering deel uit goed op
gevoeden. P. P. J. ROZENDEN bestaat, heden op nieuw tot tartende of provo
cerende maatregelen worden gecorandeerd? Tweede Tuinderstraat is al
afgezet, vroeg inden morgen.

Het heele Rotterdamse werkende volk rijst daar van
de verantwoordelijkheid af en stelt alle POLITIE en GEMEEDE
A U I G E N I T S I J E aansprakelijk.

A A N D E H U R P E N
E I N S E N V A N K O P M E L S
D E N E T B L O E D I I

DE COMMUNISTISCHE PARTIJ

BELEG HEDEN VRIJDAG AVOND 8 URE EN GROOTE
OPREBARE PROTEST VERGADERING
IN DE GROOTE ZAAL van het
VERKOOPLOCAAL
op de goudeke singel. SPREKERS; C. FREYAY
W. REUDERIK.

en andoren.
-o-

BESTEL BILJET; Ondergeteekende..... straat.....
wonende.....

Geeft zich op als abonnee op de
M A A S - E C H O , weekblad van de COMMUNISTISCHE
PARTIJ voor Rotterdam en omstreken,
Tuinderstraat 65 HANDEERENING.

CPH-pamflet van vrijdag 24 juli, waarin oa. wordt opgeroepen voor een openbare vergadering in het Verkooplokaal.

Die "opknapbeurt" werd o.a. aanleiding voor de eerste grote huurstaking in Rotterdam. Met de huisbaas was namelijk afgesproken dat de huurverhoging na de afgedwongen reparaties maar één jaar zou duren. Daarna zou de huur weer teruggebracht worden tot het oude bedrag. Op het moment dat de huurstaking inging betaalden de bewoners al 18 maanden de verhoogde huur. Voor sommige krotten bedroeg die verhoging maar liefst drie gulden per week, aldus een CPH-pamflet. De huren van sommige huizen kwamen daarvoor op zo'n zes gulden per week te liggen. Begin juli '31 zijn de bewoners 't spuugzat. Ze richtten de volgende brief aan de huisbaas Kopmels uit de Hugo de Grootstraat die sinds negen maanden eigenaar is van de huizen:

"Mijnheer, aangezien onze inkomens steeds achteruit gaan en wij met ernstige werkloosheid te kampen hebben zijn wij genoodzaakt om u als eigenaar van het complex panden aan den Tuinderstraat in kennis te stellen, dat we vanaf maandag a.s. eischen dat we één gulden huishuur per week minder betalen. Verder eischen we dat alle achterstallige huishuur van de bewoners wordt geliquideerd. Indien aan onze eisch geen gehoor zal worden gegeven, zullen wij ons tot het uiterst verzetten en een huurstaking proclameren."

Op maandag 7 juli komt Kopmels, onder bescherming van zes dienders, de huur innen. Hij vangt bot. De bewoners van de Tuinderstraat nummer 63 t/m 71, met één daar achter gelegen hofje zijn dan officieel in huurstaking. De dag daarna, 8 juli, was er de volgende arbeiderscorrespondentie in de Tribune te vinden:

"Op uitnodiging van eenige bewoners, die betrokken zijn bij de huurstaking die op 't oogenblik plaats vindt in de Tuinderstraat te Rotterdam en het daar achter gelegen hofje, ben ik eens gaan kijken hoe deze uitgeknepen zwoegers hun leven slijten. Het is meer dan barbaarsch, deze woningtoestanden, en dat terwijl de huisvesting reeds jarenlang onder sociaal-demokratische wethouders ressorteert, die bij iedere verkiezing allerlei schoons beloven. Het eerste het beste pand, waar ik binnentrad, werd

BULLETTIN

VAN DE **MAASECHO** WEEKBLAD
VAN DE **COMMUNISTISCHE PARTY** VOOR
ROTTERDAM en OMSTREKEN.

DE BEGRAFENIS VAN LEONARDI

Vindt plaats op Maandag 27 Juli s, middags 2 uur van uit het Ziekenhuis op den Doelsteeg.

De ROTTERDAMSCHE ARBEIDERSKLASSE zal in droemen van duizenden engstijfheid blij willen geven van haar deelneming met het lot van den vermoorde.

DE COMMUNISTISCHE PARTIJ wakt de heele Rotterdamse Arbeidersklasse op bij de Begraving te zijn en op waardige wijze een indruk wekkend en zijgend protest te brengen.

TEGEN MOORD DOOR DE RECHERCHÉ
en **TROEN DE POLITIE TERREUR**, die in de afgelopen week in Rotterdam heeft geroed.

De vermoorde leidde een proletarisch bestaan als wij en is gevallen als een blanchet van den KLASSENRIJD, die zódanig is het NIJN recht en uit gilde te worden gedaan door de heele ROTTERDAMSCHE ARBEIDERSKLASSE. En de heele ROTTERDAMSCHE ARBEIDERSKLASSE moet zich dat **RECHT NIET LATEN VERBRAGEN.**

WIE IS DE MOORDENAAR VAN LEONARDI?

De groote Openbare Protest Vergadering op Vrijdag 24 Juli, in het Vastgoed Lokaal gehouden eischt in een met de Communistische Partij aangenomen Resolutie **DE RECHTELIJKE VERVOLGING VAN DE MOORDENAAR** van LEONARDI.

Van Politie zijde wordt het voorgesteld als of een verdwaalde kogel den vermoorde uit de MAURIN STRAAT zou hebben getroffen.

DE PROTESTERS ZIJN tegen deze kwajongensachtige uitlatingen van de **RECHERCHÉ** en **DE POLITIE**.

De vermoorde is gesneeden in het vermoord getroffen.

DE MOORDENAAR IS:
DE HERRSCHUTTER UIT HET RECHERCHÉ KORPS

ZIJN STRAFFERVOLGING MOET WORDEN OEFENIGT en dat er een eind moet komen aan de Politie terreur in ROTTERDAM.

DE POLITIE FURIE

in Rotterdam

Het orgaan der Rotterdamse Schiedrijvers, van de **NIJUEWE ROTTERDAMSCHE COORPM** heeft zich gesceerd tegen de brutale wijze waarop de POLITIE vrijdagavond de Groteste Protest vergadering in het Vastgoed Lokaal afschiet tegen de **RECHERCHÉ** en **DE POLITIE**.

Wij bearraden de Arbeidersklasse van Rotterdam tegen deze blinddeling te weeten tegen de **RECHERCHÉ** en **DE POLITIE**.

Huisheleerijal in or Vrijdagavond ook op eenige Rotterdamse die op tran stond te wachten gekakt, de **RECHERCHÉ** van de **ROTTERDAMSCHE** tegen de Politie heeft andere bedoelingen.

De lagere POLITIEURANEN hebben de Kastenjes uit het vuur gehaald voor de Bourgeoisie in het uitklussenstrijd dat de Huurders staking in de Tuinderstraat. De lagere Politie vianaren zijn telkens tot **HALEN** en **SCHITSEN** gedroeven door **RECHERCHÉ**.

Wat is de bedoeling van de

NIJUEWE ROTTERDAMSCHE COORPM

Allo schult te geven aan de lagere Politiebeamten.

Maar het zijn de Inspecteurs en al die andere hooge mistere die de verantwoordelijkheid dragen en bovendien het ROTTERDAMSCHE RECHERCHÉ KESADUR (met de **SOOCIAAL DEMOCRATISCHE VERHOUDERS DE ZELDEN EN TER LAAN**).

DE **LAGERE POLITIEURANEN** KUNNEN OOK VOORE UIT DE ARBEIDERSKLASSE Hoe laag zullen zij zich nog leenen voor het bak en moord mark, daar ze voor betaald worden door bezen die hun **KLASSE VIANDEN** zijn?

Bij de uitkoting van de huurderstaker V

in vanni

deze Koekkef, geschooten op arbeiders die de Politie met de Revolu vor in de hand op de vinnig dreef uit de woning van Van V, naar het dak van die we waning.

EVEN ZEER ALS TER DE COORPMDE VERKLAREN GUN RECHERCHÉ DAT VAN LEONARDI HET DOODEN DE MOORDENAAR IS. OYTERKED, - EVEN ZEER ALS HET VAST GELAT DAT TERREUR OP DE WEG GE MAAKT IS door de Politie bij de uitkoting van V en de Politiey Recherchour Spilla naar VERVOLGZAL MOETEN WORDEN WREDS WUDH VREDS BRUK, - even zeer is het een FEIT dat de Katholische Kerk in de Aert van. Het parast, gekruist in geworden EN, al foto van een vande Indolent makke, te **BEHEERT OP ARBEIDERS**.

ANGEREDE VAN ROTTERDAM

Op 1 Augustus, de dag van het uitbreken van de wereld Oorlog IYLA Organiseerd de Communistische Partij de Internationale Demonstratie tegen de Oorlog en het draalend Oorlog SOWLE.

RECHERCHÉ VAN ROTTERDAM HET IN MASSA DEEL, AAN DER AFTI BOORLOS RECHERCHÉ VOOR RECHERCHÉ DE DE RECHERCHÉ TEKELIJ DE PROTEST, RECHERCHÉ TERREUR DE POLITIE TERREUR.

RECHERCHÉ OYTER DE VANT DER COMMUNISTISCHE PARTIJ TROEN POLITIE TERREUR EN ZEEN DE KUNDE KENDE OYTERKED V IN OVERKUNDE MASCHT HET GELD DER COMMUNISTEN INTERNATIONAAL.

ABONNEERT JE OP DE MAASECHO

CPH-pamflet van waarschijnlijk zaterdag 25 juli. De bulletins van "De Maasecho" speelden een belangrijke rol bij het op de hoogte houden van de rotterdamse bevolking van de gebeurtenissen in de Tuinderstraat.

de benedenwoning bewoond door een huisgezin van elf personen. Deze mensen hebben slechts drie bedsteden met gesloten deuren beschikbaar. Deze bedsteden waren 1.30 m. breed en 1.90 m. lang, waarin drie personen moeten slapen. Op mijn vraag hoe daar in gods naam drie mensen in kunnen, terwijl er slechts plaats is voor één persoon, beduidde men mij, dat er twee aan het boveinde en twee aan het ondereind liggen. In deze vunze giftplaatsen slapen kinderen van één tot en met achttien jaar. Men begrijpt dat deze broeinesten een kweekplaats zijn voor T.B.C. en andere proletarische ziekten. Voor deze woning - als men het moordhol zoo noemen mag - berekent de woekeraar en propagandist der T.B.C. Jan Pieter Koplms zes gulden huur. Het volgende pand dat ik bezocht, werd bewoond door twaalf personen, man, vrouw en tien kinderen, met twee slaappleatsen. De achterwoning besloeg een ruimte van twee 1/2 m. bij drie 1/2 m., met een keuken van 1,20 m. breed en 3 m. lengte. Licht was er niet te bekennen, want men keek op een muur van 17 m. hoogte, met daar achter een muur van de kerk van de v. Oldenbarneveldtstraat. Ook voor dit krot werd zes gulden berekend. Onder deze erbarmelijke toestanden wonen arbeiders, die bij elke verkiezing moeten aanhooren, dat de sociaal-democratische wethouder voor de woningbouw Jan ter Laan, al zooveel bereikt heeft voor de arbeidersklasse. De parasiet, die de huur uit deze krotten ophaalt, trekt gemiddeld f 300,- per week. Het is begrijpelijk dat het bij deze mensen reeds lang kropte. Thans is dit tot een uitbarsting gekomen. Eensgezind zijn deze arbeiders de strijd begonnen en hebben aan den woekeraar de eisch gesteld om de huren te verminderen met één gulden, waarop de huisjesmelker geantwoord heeft met een deurwaarders exploit aan den arbeider V., niet omdat deze één gulden minder betaald, maar omdat hij hem kwalificeert als een propagandist van de C.P.H. Hij is aangezegd zijn woning de elfde juli te verlaten. De huurstakers moeten hierop een krachtig antwoord geven. Bij den eisch - één gulden vermindering van huur - moet komen: intrekking van het exploit tegen kd.V., die niets anders doet dan aan de huurders den weg wijzen, om

uit de handen van een machtswellusteling en woekeraar te geraken. Hoe anders zijn de toestanden reeds thans in de Sovjet-Unie! Daar is geen kapitalistische uitbuiting. Daar worden de arbeiders niet uitgeleverd aan de huisjesmelkers en woekeraars. Miljarden roebels worden er door de Sovjet-Regeering uitgetrokken voor woningbouw der arbeiders, waarvoor zelfs de sociaal-fascist Wibaut respect heeft. Daar geen aankwekking der T.B.C., doch bestrijding, door de arbeiders de meesthygiënische woningen te laten betrekken, terwijl de arbeiders slechts een zevende gedeelte van hun verdiend loon voor hun woning betalen. Kameraden, strijdt tot het uiterste voor je eischen. Leest de Tribune, het eenige revolutionaire arbeidersblad, dat voor jullie belangen iedere dag op de bres staat. Sluit je aan bij de Communistische Partij Holland en vecht met ons Communisten voor een Sovjet-Holland. Rood Front."

De bewoners vormden een huurdersvereniging waarbij zich 40 van de 46 gezinnen aansloten. Uit hun midden kozen de stakers een stakersleiding. Dit comité droeg een sterk CPH-stempel. De Tuinderstraat was naast Crooswijk en de Oleanderbuurt één van de CPH-bolwerken in de stad. Voorzitter van het stakingscomité was de kommunist Velleman, die op nummer 63b woonde. Ook Cees Frenay, één van de leiders van het Werkeloze Agitatie Comité was bij het comité betrokken. Vanaf het begin heeft de CPH de aktie voor zichzelf opgeëist en ze wilde daarbij niet voor de voeten gelopen worden door andere organisaties, zoals we nog zullen zien. De CPH stelde haar gehele propaganda-apparaat in werking. Regelmatig verschenen er bulletins van de Maasecho, het weekblad van de CPH voor Rotterdam en omstreken, dat op het moment van de huurstaking in de maak was. De stakers zelf stencilden "de huurstaking", periodiek verschijnend orgaan van de bewoners van de Tuinderstraat. In die pamfletten werd de bedoeling van de huurstaking uiteengezet en opgeroepen om solidariteit met de stakers te demonstreren door naar de Tuinderstraat te komen. Dat kon soms wel eens verkeerd uitpakken. Dat bewezen althans de ervaringen die Links Richten-kolporteurs opdeden toen ze in de Tuinderstraat een zelfgemaakt gedicht aan de man wilden brengen. Freek van Leeuwen schrijft hierover in zijn levensherinneringen:

"Grote groepen arbeiders uit alle delen van de stad, uiteraard meest werkelozen, stroomden in de Tuinderstraat en de naaste omgeving bijeen om gezamenlijk met de bewoners tegen de huurverhoging te demonstreren. Wij van Links Richten kwamen in een spoedvergadering bijeen en besloten dat wij met onze middelen de staking moesten ondersteunen. Bertus Meijer en mij werd opgedragen in de vorm van een gedicht de achtergrond en het doel van de staking zo suggestief en kort mogelijk uiteen te zetten en er de arbeiders op te wijzen dat deze staking geen doel op zichzelf mocht zijn, maar slechts een onderdeel van de strijd van de arbeidersklasse tegen onderdrukking, honger en werkeloosheid, met als uiteindelijk doel de wereldrevolutie, wat ongetwijfeld een ultra-links standpunt was. Nog dezelfde nacht togen Bertus en ik aan het werk om ons van onze opdracht te kwijten en de volgende dag vonden we ergens in een achteraf straatje een drukkerijtje, dat bereid was het pamflet met de vereiste spoed te drukken. 's Avonds trokken we met een groep van onze mensen naar de Tuinderstraat om ons produkt aan de samengestroomde menigte aan te bieden. Er was nog enig verschil van mening over geweest of we ons pamflet gratis moesten verspreiden of dat we het te koop moesten aanbieden, maar tenslotte hadden we tot het laatste besloten, omdat het ons leek dat het publiek het met meer belangstelling zou lezen wanneer ze het voor de somma van 1 cent had moeten kopen, dan wanneer ze het gratis in de hand gestopt kreeg. Het bleek dat we juist hadden gezien. Onze kolporteurs hadden geen handen genoeg om de vraag bij te houden en in een ogenblik was onze hele oplage uitverkocht. Zelden zal een gedicht met zoveel aandacht door zoveel mensen zijn gelezen als dit pamflet over de huurstaking. In alle deuren stonden lezende huismoeders, door heel de straat stonden lezende groepjes bijeen, en wie geen exemplaar meer had kunnen bemachtigen, las over de schouder van zijn buurman mee. Hier en daar stonden onze kolporteurs te midden van belangstellende arbeiders bezig de bedoeling van het gedicht en de bedoeling van het Arbeiders-schrijverskollektief uiteen te zetten. Al spoedig bleek dat niet alleen de politie maar ook anderen onze activiteiten met een wantrouwend oog gadesloegen. Op een gegeven ogenblik werden wij door een drietal mannen op de schouders getikt met het verzoek of wij even mee wilden komen. Zij stelden zich voor als het stakingscomité en de voorzitter, de destijds zeer populaire propagandist en spreker van het Werkelozen Agitatie Comité, Cees Frenay, voerde het woord. Het bleek dat men er bezwaar tegen had dat wij ons pamflet hadden verspreid zonder ons eerst met het stakingscomité in verbinding te stellen. Men had uit het gedicht gelezen dat het in onze bedoeling lag verdeeldheid onder de stakers te zaaien en gaf ons met zoveel woorden te verstaan dat men ons als provokateurs beschouwde. Alleen

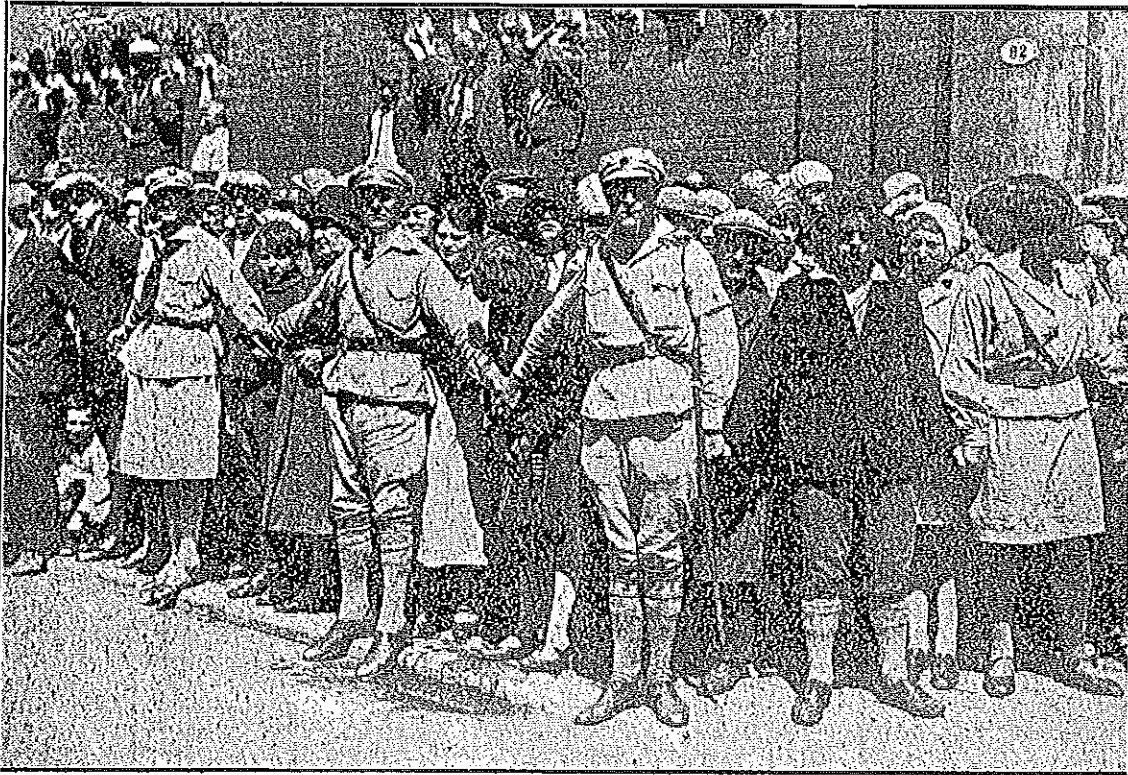
het feit dat Bertus Meijer en ik ons als trouwe medewerkers van de Tribune konden legitimeren, redde ons er voor dat we hardhandig uit de straat werden verwijderd." Intussen zat de huisbaas ook niet stil. Hij sleepte Velleman voor het kantongerecht. Velleman had immers de andere bewoners opgeruid en als Velleman onschadelijk gemaakt was, zou de huurstaking wel snel verlopen. Deze gedachte moest Kopmels ongeveer gehad hebben. Op vrijdag 17 juli kwam de zaak voor. De rechter gelastte, hoe kan het ook anders, uitzetting. In de Tribune van dinsdag 21 juli was een kort verslag van de rechtszitting opgenomen:

"Onder buitengewoon groote belangstelling verscheen Vrijdagmorgen onze Rotterdamsche kameraad Velleman voor de klasserechter, in verband met de huurstaking in de Tuinderstraat aldaar. De huisjesmelker Kopmels was zelf niet verschenen, maar had zijn advocaat Oskam gezonden, om de huisuitzetting van kd.V. te eischen. Onze kameraad wees er op, dat de dagvaarding op verschillende punten in strijd met de waarheid was. In de eerste plaats had hij alle moeite gedaan, om het pand Tuinderstraat 63 te ontdekken, maar het was hem niet gelukt. Bijgevolg kon hij ook die woning niet ontruimen. Groote consternatie bij de rechters! Het tweede punt dat niet klopte was de mededeling, dat 40 huurders in staking waren, terwijl de panden van Kopmels maar 25 huurders tellen. Meester Oskam had de brutaliteit te insinueeren dat de bewoners de nummers der huizen veranderd hadden! De president maakte het nog bonter, niet alleen verklaarde hij de dagvaarding juist, ondanks de door kd.V. bestreden punten, maar hij voegde kd.V. toe: "Je bent hier niet op een openbare vergadering!" Hij deed zijn plicht als klasserechter en Kopmels kreeg zijn vurig begeerde exploit tot huisuitzetting. Kd.V. wees er nog op, hoe de rechters fungeerden als automaat van Kopmels, zij voeren slechts de wil der huisbazen uit tegen de arbeiders. Na deze rechterlijke comedie, die een rechtsverkrachting was, verlieten kd.V. en de bewoners en sympathiseerenden op de publieke tribune de zaal met een krachtig "Rood Front". Gezamenlijk trok men door de stad naar de Tuinderstraat, waar de huurstakers aan kd.V. bloemen aanboden. Onmiddellijk werd in de open lucht met de talrijke nieuwsgierigen en sympathiseerenden een vergadering gehouden waar kd.V. over de huurstaking sprak."

Velleman moest zijn woning binnen 2 x 24 uur ontruimd hebben. Zo niet, dan zou de politie hem een handje helpen. Na de uitspraak verzamelden zich iedere dag grote menigtes in de Tuinderstraat in afwachting van de ontruiming. Uit één van de ramen hing een spandoek "Solidariteit is edeler als goud". De stakers en hun sympathisanten zongen, begeleid door een trompet, strijdliederen. Af en toe werd er uit een venster een toespraak gehouden welke eindigde met het roepen van "Rood Front". Woensdagmorgen 22 juli was het zo ver. De deurwaarder, geholpen door tien politieagenten ging over tot ontruiming. De deur werd ingetrapt. In de woning hadden zich veertig stakers verschanst. Ze werden naar buiten gerammeld. De meubeltjes van Velleman werden uit het raam gegooid. Ook het hofje werd leeggeslagen. Buiten werd ondertussen de straat "schoongeveegd" door de Bereden Brigade. Dat ging bepaald niet zachtzinnig. Er vielen drie gewonden door sabelhouwen. Toen bewoners dit zagen werden ze woedend. Het regende dakpannen, borden en stenen op de koppen van agenten. Daarop volgde het bevel "ramen sluiten", waarna er verschillende malen gericht werd gevraagd. De dag daarop verschenen in de Tribune en de Voorwaarts fotoos van kogelgaten in een huisdeur waar op dat moment mensen achter stonden.

Politieknollen in de Tuinderstraat.

Roodfrontstrijders handhaven de orde bij de begrafenis van Leonardi.

De gehele woensdag bleef het onrustig volgens de politierapporten. 's Nachts om half één vond het dramatische sluitstuk van die dag plaats. Een agent van het Bureau voor Speciale Diensten, in de volksmond de mannetjes van Sirks en wat we nu stillen noemen, loste twee gerichte schoten. Het laatste schot trof de varieté-artiest L. Groeneveld (met als artiestennaam Leonardi), die dood neerviel. Groeneveld stond met twee burens nog wat na te praten en had verder niets te maken met de ongeregelheden. De verontwaardiging over deze moord was groot. De CPH kwam onmiddellijk voor de dag met een bulletin van de Maasecho, met als grote kop: "EEN MOORD". De volgende dag werd er ook gelijk gekollekteerd voor "een fatsoenlijke begrafenis van het slachtoffer". De politie wilde dit verhinderen, zogenaamd omdat de kollektanten geen vergunning hadden. Ze lokten zo voor de tweede keer in twee dagen een rel uit. Daarbij werden drie mensen door politiekogels geraakt. Een bulletin van de Maasecho van vrijdag 24 juli schrijft het volgende over het incident:

"Onmiddellijk nadat 's morgens DE MOORD OP LEONARDI algemeen bekend was geworden, is door de Symphatiseerenden met de Huurstakers met bussen op stap gegaan om te collecteren voor een behoorlijke begrafenis van Den Vermoorde maar die eenvoudige daad van Arbeiders solidariteit heeft de Politie door bruut geweld willen kapot maken; één der COLLECTANTEN werd gearresteerd en de bus werd hem afgenomen. De verontwaardigde omstanders kwamen toen den arrestant te hulp en bevrijdden hem ten slotte terwijl het ook gelukte de bus weer in handen te krijgen. Bij het gevecht dat zich daarbij heeft afgespeeld werden drie personen gewond door Revolverschoten; één van hen was een jongetje van twaalf jaar dat aan de deur van hun woning voor zijn moeder Gladiolen stond te kopen. maar het slot was dat toen de Revolvers leeg geschoten waren de omstanders die kans waarnamen de politie zoo hard op de vlucht wisten te drijven als nog nooit Politie agenten geloopt hebben. De omstanders hebben hun buik vast gehouden van het lachen. Natuurlijk zijn daarna weer een paar bereden agenten aan gekomen die de in de modder geraakte eer der Politie heren moesten komen herstellen door te Charceeren zij hebben zich daarbij onthouden om verdere gewonden of doden te maken. DE MOORD OP LEONARDI schijnt de BOURGEOISIE voor het oogenblik angstig gemaakt te hebben voor nog verdere orde verstoringen door haar beulsknechten waardoor de volkswoede nog verder zou stijgen ze is bang voor die volks woede ze verschool zich al achter de gordijnen en het ziet er uit als of de Politie furie op het oogenblik koest wordt gehouden. Althans spelen zich in de avond toneelen af die anders niet geduld zouden geworden zijn, de politie werd gehoond en in de maling genomen en uit gelachen en er werden ook enkele lantarens uit gedraaid, zonder dat de Revolverschoten bij te pas kwamen. Zal het Politie gepeupel dat voor een niet gering deel uit goed op geschoten BOEREN

en JONGENS bestaat, heden op nieuw tot tartende of provoocerende maatregelen worden gekommandeerd? Tweede Tuinderstraat is al afgezet, vroeg in den morgen. Het heele Rotterdamsche werkende volk wijst daar van de verantwoordelijkheid af en stelt alle POLITIE en GEMEENTE AUTORITEITEN aansprakelijk."

Op vrijdagavond 24 juli is er een protestvergadering van de CPH in de grote zaal van het Verkooplokaal. Op die vergadering spraken het CPH-gemeenteraadslid Reuderink, Frenay, Velleman en een vertegenwoordiger van het huurkomité uit Amsterdam. De vergadering eiste in een resolutie de gerechtelijke vervolging van de moordenaar. Na de vergadering vertrok er een demonstratie richting Tuinderstraat. De "buurtsovjet-Tuinderstraat" had van te voren de winkeliers in de Aert van Nesstraat gewaarschuwd, dat zij hun etalage leeg moesten halen, omdat anders de ruiten ingegooid zouden worden. Veel middenstanders hadden toen al de nodige voorzorgsmaatregelen genomen en planken voor hun ramen gespijkerd. Onder de politie ging het gerucht dat de demonstranten gewapend waren en de dienstdoende agenten in de Tuinderstraat wilden insluiten en koud maken. Uit wraak voor de moord op Leonardi natuurlijk. Dit soort wilde geruchten deden in die dagen wel meer de ronde. Politieespionnen begaven zich onder het volk en krabbelden alles op wat ze maar hoorden. Zo werd er ook het praatje rondgestrooid dat er tweehonderd zwaarbewapende kommunisten uit Amsterdam zouden komen om de rotterdammers een handje te helpen. De ordehandhavers namen in ieder geval het zekere voor het onzekere. Onder leiding van een inspekteur van het buro Grote Pauwensteeg werd de kop van de demonstratie op de Coolsingel met sabel en wapenstok in elkaar gehakt. "Daarna was de rust dan ook wel vrijwel spoedig hersteld" aldus de politie.

Maandag 27 juli vond de begrafenis van Groeneveld plaats. De CPH had de arbeidersklasse van Rotterdam opgeroepen om hierbij aanwezig te zijn om "op waardige wijze een indrukwekkend en zwijgend protest te brengen tegen moord door de recherche en tegen de politieterreur die de afgelopen week in Rotterdam heeft gewoed". Tijdens de begrafenis werd "op bevel van hogerhand" slechts door politie in burgerkleding dienst gedaan. Dit was waarschijnlijk om nieuwe rellen te voorkomen. Wel liepeneentiental leden van de Rood Frontstrijders Bond in uniform mee in de rouwstoet. Ze dienden als ordehandhavers en regelden het verkeer. Dit wekte de verontwaardiging van de burgerlijke pers en de politiebonden. Er verschenen ingezonden stukken in de krant. Eindelijk hadden de burgers hun eigen rel. "Communisten die op straat de orde handhaven en dat terwijl de politie zich op de achtergrond houdt", dat kon toch niet in Nederland! Na de begrafenis was de storm een beetje gaan liggen. In de huurstaking, waar alles immers om begonnen was, zat weinig schot. Op 28 juli verzocht Kopmels de burgemeester om bemiddeling, maar burgemeester en wethouders wilden zich er niet mee bemoeien. Ze vonden dat Kopmels het zelf maar moest uitzoeken. Voor Kopmels bleef er geen andere mogelijkheid over dan rechtstreekse onderhandelingen met het stakingskomité te beginnen. Hij durfde echter niet persoonlijk naar de stakers toe te gaan, vandaar dat hij een uitnodiging per expresse brief verstuurde. Pas na de tweede brief besloot de stakingsleiding Kopmels op te zoeken. Dat was waarschijnlijk 3 of 4 augustus. Hieronder volgt een verslag van de stakersdelegatie:

"Toen wij daar aan kwamen, stonden de politie, knuppels en de noodige rechercheurs opgesteld. Toen de vriendin van Kopmels open maakte, was zij zeer vriendelijk en zei: met hoeveel mensen zijn jullie, want, zei zij, jullie mogen maar met vier mensen binnen. Daar wij echter met 6 mensen waren, zeiden wij: allemaal binnen of niemand. Mevr. Schabrace koos den wijsten weg en liet ons binnen, allen. 't Eerst wat zij vroeg was den hoed van mijnheer Velleman en legde dien voorzichtig op de divan en nadat zij ons allen een stoel had gepresenteerd, vroegen wij wat zij wilden. Zij wilden n.l. heel graag een beëindiging van de huurstaking en hadden voorstellen. Allereerst wilden zij, dat de gulden huur, waarvoor wij gestreden hadden, toegekend werd. Maar de achterstallige huur moest betaald worden met al was het maar 10 cent per week. Toen wij echter dat niet aannamen, zeiden zij, toen ze hoorden, wat er nog betaald moet worden, een nieuw ameublement voor Velleman, dat wij de achterstallige huur, circa 1200 gulden, aan Velleman mochten geven, waarop Kameraad Velleman antwoordde, dat hij niet dat bloedgeld accepteerde en dat dat één onzer eischen was van terugwerkende kracht die 1200 gld. en wij dus daar niet op in gingen. Toen zeiden zij en Kopmels: nu, dan zullen wij wel zorgen voor een ameublement, dan zal de eigenaar Schabrako wel een collecte doen voor Velleman en heel die zaak kwam wel in orde. Echter, dat werd ook afgewezen, want kameraad Velleman zei, dat hij geen bedelaar was en als mevr. Schabraco een collecte wilde houden, zij dat kon doen op naam van Schabrako. Echter, dat kwam ook in orde en zij zouden wel zorgen voor een ameublement. Toen

daarna onze eisch kwam van de gewonden enz. trachtte mevr. Schabrako ondertusschen Kameraad Velleman in een andere kamer te krijgen, onder de uitingen, dat hij alles kon krijgen, maar ze moest hem nog even alleen spreken. Echter kameraad Velleman zeide, dat hij geen geheimen had en dat zij met Velleman onder alle menschen moest spreken en in geen geval alleen. Toen zij zagen, dat er niet kon omgekocht worden, probeerden zij van ons gedaan te krijgen, dat wij genoeg namen met 1 gulden minder huur aan den voorkant en 50 cent minder aan de achterbewoners, schrapping van de bestaande huurschuld en schadevergoeding. En vroegen zij, of wij met deze voorstellen tot de bewoners wilden gaan en hun die kenbaar maken. Toen wij dan een vergadering met de bewoners hielden, kwamen wij tot de conclusie, dat daar 't front van de stakers in tweeën werd gescheurd en aangezien mevr. Schabrako en Kopmels inderdaad 1 lichaam zijn met hun panden, wij dan van voren dus 1 gld. en van achter 50 centen moesten verdeelen en dus 75 centen voor iederen bewoner er af konden krijgen en wij dat zouden accepteren. Toen wij besloten hadden, dat antwoord te brengen, dat voor hen en voor ons een oplossing was, kwamen wij bij mevrouw Schabrako en Kopmels en toen wij belden zei Schabrako, dat alles wat zij ons beloofd hadden weer ingetrokken was en zij geen tijd hadden om meer met ons te confereeren."

Dat terugkrabbelen van Kopmels & co was op 6 augustus. De dag daarna ging Kopmels toch door de knieën. De stakers behaalden de volledige overwinning. Dit is wat ze bereikten:

"De huren van de woningen worden dus gemiddeld met 75 cent per week verlaagd, de achterstallige huur wordt vrijgescholden, de huurder Velleman, die uit zijn woning was gezet, krijgt zijn woning terug, en bovendien wordt een bedrag van f 250,- uitgekeerd aan de stakers als schadevergoeding. Aanvankelijk was f 500,- geeischt, maar na overleg is dit bedrag tot de helft teruggebracht. De huurverlaging geldt voor het blok panden aan de Tuinderstraat en het daar achter gelegen hofje. Dit hofje is van een anderen eigenaar. De bewoners van dit hofje zullen voortaan f 1,- per week minder huur te betalen hebben en die van de huizen aan de Tuinderstraat 50 cent. De eigenaar van de laatst genoemde panden vergoed dan echter 25 cent per week per pand aan de andere eigenaar."

De CPH probeerde het succes van de Tuinderstraat zoveel mogelijk uit te buiten. Op 9 juli werd de Rotterdamse Huurders Bond (RHB) opgericht. Die bond was een initiatief van de partij. De CPH wilde zo meer mensen bij de huurstrijd betrekken en haar greep op de stakingen vergroten. De Bond had een winkeltje in de Tuinderstraat ingericht als aktiecentrum. Hier werd o.a. een klachten spreekuur gehouden. De Bond die opgericht was, "om al wat woeker en uitplundering is te vernietigen" had in het begin grote toeloop en was betrokken bij verschillende huurstakingen. De krottenbewoners hadden moed gekregen na de goede afloop van de huurstaking in de Tuinderstraat. De resultaten die daar bereikt waren werkten aanstekelijk. De bewoners van de Tweede Diergaardestraat nummer 2 t/m 18 dreigden de eigenaresse mevr. Waalwijk om op 10 augustus in huurstaking te gaan. Ze eisten drie kwartjes verlaging van de huur en kwijtschelding van de huurschuld. De bewoners hoefden hun dreigement niet eens waar te maken, de huisjesmelkster zwichtte al bij voorbaat. Op 10 augustus breken er wel huurstakingen uit in de Eerste Diergaardestraat, de Beverstraat nummer 74 t/m 82 en de Tweeboschstraat. De eisen zijn respektievelijk f 1,- en f 1,30 huurverlaging. Op 18 augustus gaan 12 gezinnen in de Steinwegstraat in staking. Al deze huurstakingen, behalve die in de Eerste Diergaardestraat, gingen uit van de RHB. Alleen het succes van de Tuinderstraat zou niet geprolongeerd worden. De bewoners van de Beverstraat en de Steinwegstraat werden door de sterke arm ontruimd. In de Beverstraat werd bij die ontruiming fel verzet geboden. Dat leidde tot heftige rellen in de buurt met de politie. Na dit gewelddadige politieoptreden en de halsstarrige weigering om toe te geven, verlopen de huurstakingen en neemt de massale strijd tegen huurwoeker af.

Ook de huisbazen hadden inmiddels de koppen bij elkaar gestoken. Op vrijdag 21 augustus hield de huisbazenvereniging Ons Eigendom in Rotterdam een vergadering over 't probleem van de huurstakingen en de te nemen maatregelen. De huurstaking in de Tuinderstraat had namelijk een gevaarlijk precedent geschapen. Er werd besloten tot de oprichting van een weerstandsfonds waaruit de huisbaas, in geval van huurstaking, een uitkering kon krijgen. Op die manier konden ze het langer uitzingen. Ten tijde van de huurstaking in de Tuinderstraat kwam de CPH ook met een eigen weekblad voor Rotterdam en omstreken, de Maasecho. Het eerste nummer verscheen in de eerste week van augustus. In de maanden augustus en september van dat jaar bevatte de krant veel nieuws van het huurstakingsfront en oproepen om de strijd te versterken en lid te worden van de RHB. Het is o.a. aan deze krant en haar bulletins te danken dat de CPH zo'n voor-

name rol kon spelen in de stakingsbeweging. De andere arbeiderspartijen, de SDAP en de RSP, stonden tijdens de akties langs de kant. Hun rol bleef beperkt tot vragen stellen in de gemeenteraad en kritiek leveren op de CPH. Eind juli stelden de sociaal-demokraat Lührs en de RSP'er van Burink in de gemeenteraad vragen over het politieoptreden. Van Burink noemde de politie een moordenaarsbende en vroeg wat B & W voor de nabestaanden van Groeneveld ging doen. Toen de burgemeester zei dat er aan gewerkt werd, schamperde Van Burink dat ze waarschijnlijk net als alle andere armoedzaaiers bij Maatschappelijk Hongerbetoon terecht zou komen. Lührs vroeg of in het vervolg de rellen niet beter met waterkanonnen bestreden konden worden, dan met revolvers. De Voorwaarts, de rotterdamse krant van de SDAP, pleitte aansluitend daarop voor meer politie in burger in plaats van in uniform: "De ervaring heeft geleerd, dat zodra de uniformen van de straat zijn, ook de rust weerkeert". Ook de Jong, hoofdinspekteur van politie en in aktieve dienst tijdens de rellen in de Tuinderstraat, was warm voorstander van "veel personeel in burgerkleding". Mocht het al uit de klauwen lopen dan konden nog altijd de achter de hand gehouden karabijnschutters ingezet worden. Verder waarschuwde de Voorwaarts haar lezers voor "kommunistiese infiltratie" en overname van huurderskomitees. Ook de RSP'er Van der Arend ageerde op het Noordplein tegen de CPH. Hij zei: dat de CPH de aktie in de Tuinderstraat had gebruikt voor haar eigen belangen. De RSP vond dat huurstakingen niet door partijbelangen vertroebeld mochten worden, maar door neutrale komitees geleid moesten worden. De RSP had geen invloed op de gebeurtenissen in de Tuinderstraat. De CPH zou dat trouwens ook niet geduld hebben. Wél deed het RSP-raadslid Van Burink het voorstel om een huurkommissie in te stellen tegen de huuropdrijving. De CPH zag geen heil in die gemeentekommissie. Volgens haar kon alleen door een versterking van de strijd van onderaf, dus een versterking van haar eigen RHB, wat bereikt worden. En gezien de ervaring van de Tuinderstraat klopte dat ook wel.

De huurstaking in de Tuinderstraat was de eerste georganiseerde aktie tegen de crisisellende die over de hoofden van de steuntrekkers en hun gezinnen werd uitgestort. De aktie werd geleid door de CPH, die hierbij bepaald niet uitblonk door verdraagzaamheid. Doordat de partij de aktie monopoliseerde, bracht ze een gerechtvaardigde strijd in feite veel schade toe. De overwinning van de bewoners was maar een beperkte overwinning. De resultaten zouden na verloop van tijd weer teruggedraaid worden door de huisbaas. Maar toch de strijdgeest van de hofjesbewoners bleef. Ook in 1934, na de steunverlagingsrellen, was de Tuinderstraat weer present in het stakingsgelid.

Arbeiders Vrouwen en Mannen

wordt lid van de
Rotterdamsche Huurders Bond

Adres: Tuinderstraat 63b.

Geboren Wladimir Ilijtsch.
Zoon van Velleman Ossendrijver
Velleman.

Advertenties in "De Maasecho". Velleman, leider van de huurstakers, krijgt een zoon en geeft hem de voornamen van Lenin.

WERKEN

HOEDEN EN PETTEN

Net als nu waren in de jaren dertig de produktiemiddelen (de grond, de fabrieken, de machines en de transportmiddelen) in handen van een heel klein selekt gezelschap: de bourgeoisie. De overgrote meerderheid van het volk bezat niets anders dan een paar handen en een stel hersens. En om in leven te blijven waren ze wel gedwongen om zich te verhuren aan de patroons. Het loon wat uitbetaald werd, was vaak maar net voldoende voor de arbeider om zichzelf en zijn gezin in leven te houden. Het leven van zo'n arbeidersgezin had verdomd veel weg van een tredmolen. Als de man stopte met werken voor zijn baas, zou het gezin onherroepelijk verhongeren en geld om zelf een bedrijfje te beginnen had hij ook niet. Hij was dus wel gedwongen om zich te verhuren, of hij dat nou leuk vond of niet. Vaak verdiende hij dan ook nog zo weinig, dat zijn vrouw en kinderen ook uit werken moesten gaan om het loon aan te vullen. Vrouwen- en kinderarbeid was voor de oorlog de gewoonste zaak van de wereld. En juist omdat het geploeter van die vrouwen en kinderen als aanvulling werd gezien op het loon van de man, was de beloning vaak bar slecht. Werken, werken en nog eens werken leek het enige doel in het leven van een loonslaaf en natuurlijk verse arbeidskrachten op deze aarde zetten. Degene die van dit alles profiteerden waren natuurlijk de kapitalisten. Over de ruggen van hun arbeiders sleepten ze vette winsten binnen. Met dat geld werd de produktie nog verder uitgebreid met als enige doel nog hogere winsten. De kapitalist leefde letterlijk voor z'n geld. Hij zwom er in en hij liet de hele wereld merken dat het hem voor de wind ging. Maar terwijl de kapitalist baadde in weelde en leefde als een prins, leden zijn arbeiders en hun gezinnen honger en kou. Deze wanverhoudingen bestonden in het vooroorlogse Rotterdam net zo goed als dat ze nu nog bestaan in de Derde Wereld.

WERKEN IN ROTTERDAM

De rotterdamse proleet verdiende zijn brood vooral in de havens, op de schepen en de werven. Veel rotterdamse jongens zochten de zee op en gingen voor een paar jaartjes varen op de Holland Amerika Lijn, bij de Rotterdamse Lloyd of op de wilde vaart. Tegen de tijd dat ze gingen trouwen, monsterden ze af en zochten ze een baantje aan de